

KURIE

R

nr 22
2023

♦ ISSN 1899-9913

KO

N S

E R

W A

T O

R S

K I

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

„Kurier Konserwatorski” 2023 nr 22

ISSN 1899-9913

Wydawca

Narodowy Instytut Dziedzictwa
ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
nid.pl

Redaktor naczelna

Elżbieta Jagielska

Redaktor prowadząca

Maria Wierchoś

Korekta językowa

Aleksandra Kalinowska

Projekt graficzny

Janusz Górski

Opracowanie graficzno-techniczne

Piotr Berezowski

Druk

Soft Vision

Sfinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Spis treści

5 | Od Redakcji

7 | Pismo Generalnego Konserwatora Zabytków z dn. 15 maja 2023 r.
Wytyczne w przedmiocie udzielania pozwoleń na umieszczanie instalacji fotowoltaicznych w obiektach zabytkowych lub w ich otoczeniu.

15 | Pismo Generalnego Konserwatora Zabytków z dn. 27 lutego 2023 r.
Wytyczne w zakresie postępowania wojewódzkich konserwatorów zabytków w związku z działalnością na terenie naszego kraju amerykańskiej agencji rządowej Defense POW/MIA Accounting Agency.

ANNA KOZIOŁ-SŁUPSKA, AGNIESZKA KONIOR

17 | Rekomendacje dotyczące modelu systematycznego i elastycznego gromadzenia oraz analizowania danych – przede wszystkim statystycznych – z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami oraz powiązania tej dziedziny z jak najszerszym kontekstem ekonomiczno-społecznym

Od Redakcji

W bieżącym numerze „Kuriera Konserwatorskiego” kontynuujemy publikowanie wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków wydawanych zgodnie z przepisem art. 90 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2023r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako narzędzi umożliwiających skuteczne kształtowanie polityki konserwatorskiej w skali całego kraju. Opracowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wytyczne w przedmiocie udzielania pozwoleń na umieszczenie instalacji fotowoltaicznych w obiektach zabytkowych lub w ich otoczeniu mogą stanowić niezbędny instrument w pracy urzędów konserwatorskich, mierzących się obecnie z problemami godzenia interesów związanych z ochroną zabytków i koniecznością wytwarzania energii odnawialnej. W dokumencie tym w sposób szczególny zwrócono uwagę na to, że rozstrzygnięcia wojewódzkich konserwatorów zabytków w sprawach wydawania pozwoleń na instalacje OZE w zabytkach wymagają dokładnego rozpoznania każdego przypadku oraz indywidualnej oceny wpływu takiej instalacji na chronione wartości zabytkowe, odbiór widokowo-percepcyjny i kontekst przestrzenny.

Kolejny publikowany obecnie dokument, tj. wytyczne Generalnego Konserwatora Zabytków z dnia 27 lutego 2023 r., uzupełnia wytyczne z 3 grudnia 2019 r. (publikowane w „Kurierze Konserwatorskim” nr 19, 2020) dotyczące problematyki prawno-konserwatorskiej związanej z działalnością amerykańskiej agencji rządowej Defense POW/MIA Accounting Agency (dalej: DPAA). Najnowsza aktualizacja dotyczy kwestii niekwalifikowania jako zabytków archeologicznych szczątków ludzkich oraz przedmiotów osobistych należących do poległych żołnierzy amerykańskich.

W numerze dzielimy się także z Czytelnikami opracowaniem podsumowującym prace Narodowego Instytutu Dziedzictwa w latach 2019–2022 nad systematycznym i elastycznym gromadzeniem oraz analizą danych statystycznych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Dotychczasowe doświadczenia i obserwacje badawcze świadczą o wzrastającej roli dziedzictwa kulturowego w stymulowaniu zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, z jednej strony opartego na kapitale społecznym, więzach międzyludzkich i społeczeństwie obywatelskim, z drugiej – na silnych regionach i endogenicznych czynnikach rozwoju lokalnego. Dotychczas prowadzone badania – podejmujące kwestie dziedzictwa kulturowego – nie były często działaniami kierunkowymi, lecz włączonymi w szerszy kontekst badań nad kulturą. Co więcej, w istniejących opracowaniach dziedzictwo najczęściej ujmowane było w sposób niezwykle wąski, bez brania pod uwagę wielości form i aktywności, które dziedzictwo przyjmuje. Innym problemem było pomijanie wielowymiarowego wpływu dziedzictwa

na życie społeczno-gospodarcze. Analiza dostępnych źródeł danych statystycznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego wskazywała, że diagnozy związane z dziedzictwem oparte były na ogólnej wiedzy teoretycznej na temat czynników rozwoju oraz wąskim zakresie danych empirycznych. Pojedyncze studia przypadku, dotyczące wybranych typów obiektów zabytkowych oraz inwestycji, dominowały nad przekrojowymi i dogłębnymi badaniami. Pozyskane na ich podstawie dane były rozproszone, fragmentaryczne, a inicjatywy badawcze często nie były kontynuowane, co uniemożliwiało śledzenie rozwoju trendów i kierunków zmian. W związku z tym dostrzegliśmy konieczność przeprowadzenia badań nad zagadnieniami związanymi z dziedzictwem kulturowym jako zasobem rozwojowym, by zidentyfikować ograniczenia występujące w tym obszarze.

Całość działań związanych z opracowaniem wspomnianych danych statystycznych poprzedzona została porównawczymi badaniami międzynarodowymi, w których dokonano przeglądu wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego, w takich krajach jak: Australia, Islandia, Niemcy, Stany Zjednoczone, Szwajcaria czy Wielka Brytania, zwłaszcza z uwzględnieniem prób sparametryzowania wpływu dziedzictwa na rozwój gospodarczy.

Publikacja ta jednak zawiera przede wszystkim zalecenia, jak i w jakim celu gromadzić dane statystyczne dotyczące dziedzictwa, przedstawia sytuację tej części statystyki w Polsce oraz prezentuje możliwości wykorzystania zebranych danych w różnych dziedzinach, w tym w planowaniu strategicznym, polityce inwestycyjnej, planowaniu przestrzennym, działaniach prewencyjnych, polityce antykryzysowej, działaniach edukacyjnych i innych. Stanowi ona kompilację analiz stworzonych przez pracowników i współpracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w tym Artura Bartoszewicza, Jarosława Działka, Annę Góral, Dominikę Hołuj, Macieja Huculaka, Janusza Jeżaka, Jarosława Klasia, Katarzynę Kopeć, Agnieszkę Majkowską, Monikę Murzyn-Kupisz, Katarzynę Obłąkowską, Wojciecha Onysków, Marcina Pierzchałę, Weronikę Pokojską, Roksanę Ulatowską. Ich prace są integralną częścią prezentowanych tu *Rekomendacji*. Autorki zestawienia zaś – Anna Kozioł-Słupska oraz Agnieszka Konior – odpowiedzialne są za redakcję całości i koordynację procesu tworzenia zaleceń i badań, na podstawie których zostały opracowane.

Na koniec warto jeszcze raz podkreślić, że dostrzegany w ostatnich dekadach wzrost zainteresowania dziedzictwem kulturowym w kontekście gromadzenia statystyk. Choć przekłada się ono na coraz liczniejsze i pełniejsze opracowania w tym zakresie – jak chociażby to prezentowane Państwu – nie tworzy jednak całościowego obrazu i stanowi jedną z przeszkód w budowie skutecznego systemu ochrony dziedzictwa i jego wykorzystania w rozwoju lokalnym. Brakuje w nim prac związanych z wprowadzeniem systemowych rozwiązań w obszarze gromadzenia danych o dziedzictwie oraz z popularyzacją wskaźników i badań. Wypełnienie tej luki jest postulatem pomysłodawczyń zebranych rekomendacji. Mamy nadzieję, że publikacja ta jest krokiem w dobrą stronę i tym samym przyczyni się do stworzenia skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Sekretarz Stanu
dr Jarosław Sellin

DOZ-KiNK.6521.27.2020.EZ

Warszawa, 15 maja 2023 r.

Szanowni Państwo,

na przestrzeni ostatnich lat widoczne jest zwiększenie prac przy obiektach zabytkowych związanych z pozyskiwaniem energii elektrycznej wytworzonej z odnawialnych źródeł energii i dotyczących redukcji kosztów finansowych poprzez budowę instalacji fotowoltaicznych. Obowiązujące doktryny konserwatorskie są przeciwstawiane konieczności uzyskiwania energii z odnawialnych źródeł. Tym samym osiągnięcie kompromisów projektowych i użytkowych, wobec ciągłego rozwoju nowatorskich technologii, jest dla służb konserwatorskich zagadnieniem złożonym i dynamicznym, a pogodzenie interesów różnych stron nie zawsze okazuje się zadaniem łatwym.

Zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 840; dalej: u.o.z.o.z.), w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności. W związku z powyższym przedstawiam wytyczne w przedmiocie **udzielania pozwoleń na umieszczanie instalacji fotowoltaicznych w obiektach zabytkowych lub w ich otoczeniu.**

1. Identyfikacja problemu

Jednym z ważniejszych obecnie problemów konserwatorskich jest lawinowy wzrost liczby wniosków o wydanie pozwolenia konserwatorskiego na realizację instalacji fotowoltaicznych (w tym farm) na lub przy zabytkach, bądź w ich otoczeniu wpisanym do rejestru zabytków (art. 36 ust. 1 pkt 1, 2, 10 u.o.z.o.z.) lub uzgodnień w trybie art. 39 ust. 6 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo Budowlane (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 553). W ślad za wzrostem cen energii zainteresowanie jej alternatywnymi źródłami najprawdopodobniej będzie się nasilać. Ta niezbędna pod względem cywilizacyjnym i ekologicznym **zmiana nie powinna odbywać się kosztem dewastacji zabytków wskazanych w art. 6 ust 1 pkt 1 i 3 u.o.z.o.z.** Wytwarzanie energii odnawialnej oraz ochrona zabytków muszą być traktowane jako **równorzędne interesy społeczne.** Przemawiają za tym zarówno zasady zrównoważonego rozwoju, jak i gwarantowane konstytucyjnie i ustawowo zobowiązania do ochrony dziedzictwa. Pozyskiwanie czystej energii powinno następować przy zachowaniu i ochronie historycznej istoty, tradycyjnego wyglądu oraz struktury całych układów i zabytków. Łatwo można bowiem wykazać zbieżność celów ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz pogodzić je z wdrażaniem Europejskiego Zielonego Ładu.

Wśród obiektów zabytkowych są takie, przy których, ze względu na ich charakter i specyfikę, żadna z form fotowoltaiki nie powinna być stosowana (np. na wieży rycerskiej, zabytkowym cmentarzu czy drewnianej cerkwi). W innych przypadkach należy wszechstronnie rozważyć możliwość korzystania

z odnawialnych źródeł energii z poszanowaniem wartości zabytku i jego otoczenia, o którym mowa w art. 3 pkt 15 u.o.z.o.z.

W kwestii fotowoltaiki trudno się odnieść do konserwatorskich doktryn krajowych i międzynarodowych, aspektów wartościowania, klasyfikacji zasobu czy nawet bibliografii, bo jest to zjawisko przybierające na sile dopiero w ostatnich latach. Z jednej strony zmieniają się warunki prawne, finansowe i aplikacyjne, z drugiej producenci nie ustają w wysiłkach na rzecz podnoszenia sprawności urządzeń oraz dopasowywania ogniw fotowoltaicznych do bardziej wymagających miejsc i obiektów.

W listopadzie 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła długoterminową strategię, która zakłada klimatyczną neutralność Europy (Odnawialne Źródła Energii; dalej: OZE) do roku 2050. Przyjęcie polityki Europejskiego Zielonego Ładu (European Green Deal) stanowi silną wytyczną dla krajów Unii Europejskiej. To zbiór inicjatyw Komisji Europejskiej, w których odnawialne źródła energii odgrywają istotną rolę¹. W grudniu 2022 r. w wyniku szczególnej sytuacji energetycznej, jaka zaistniała w Europie, Rada Komisji Europejskiej przyjęła dokument, w którym zobowiązuje państwa członkowskie do przyspieszenia i skrócenia procedury wydawania zezwoleń na instalację urządzeń wykorzystujących energię słoneczną². W Polsce w ostatnich latach obserwujemy dynamiczny rozwój pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych³.

Ogniwa fotowoltaiczne (moduły solarne, panele PV) są najpowszechniej stosowanym urządzeniem OZE z racji dostępności i niskiej ceny technologii. Na pozór idealnym miejscem do ich montażu wydają się dachy. Jednak panele fotowoltaiczne (będące strukturą obcą i dysharmonijną) zbytek i jego otoczenie „wchłania” wyjątkowo źle. Instalacja takich systemów zmienia wygląd dachu. Moduły solarne kontrastują z materiałem i kolorem oraz fakturą tradycyjnych pokryć dachowych. Trudno uznać instalacje PV za tymczasowe, skoro okres ich eksploatacji określa się na dziesięciolecia.

W przypadku obiektów o mniejszej skali, instalacja wpływa na postrzeganie bryły i proporcji obiektu. Dysonans powoduje konstrukcja ramy, gładka, odbłaskowa powierzchnia i niebiesko-srebrna lub czarna kolorystyka. Poza barwą problemem jest sztywna, zdominowana technologią i montażem forma, gabaryt i sposób mocowania. Nie należy też zapominać o czwartym wymiarze krajobrazu (tzw. piątej elewacji), który w dobie powszechnej dostępności cyfrowych narzędzi satelitarnych (np. Google Maps) zaczyna odgrywać kluczową rolę w postrzeganiu obszarów historycznych. Ukrycie w obiektach i obszarach zabytkowych modułów solarnych jest niezwykle problematyczne.

Pomijając bardzo istotne kwestie estetyczne (związane z oddziaływaniem na wizualny odbiór zabytku architektury), instalacje fotowoltaiczne montowane na ścianach czy dachach budynku mogą stwarzać niebezpieczeństwo jego uszkodzenia lub zniszczenia, a więc stanowią zagrożenie dla materii zabytku. Nie pozostają bowiem bez wpływu na konstrukcję budynku (zmieniają się obciążenia konstrukcyjne więźby i murów, co może skutkować koniecznością wzmocnienia i przekształceń konstrukcji),

¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

² Rozporządzenie Rady KE z 22 grudnia 2022 r. (Dz.U.U.E.L.2022.335.36) ustanawiające ramy służące przyspieszeniu wdrażania rozwiązań w zakresie energii odnawialnej; <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-ue/rozporzadzenie-2022-2577-ustanawiajace-ramy-sluzace-przyspieszeniu-wdrazania-72102675>. Zgodnie z art. 4 ust.1 ww. rozporządzenia, okres wydawania zezwoleń na instalację urządzeń wykorzystujących energię słoneczną nie może trwać dłużej niż trzy miesiące. Przy czym państwa członkowskie mogą wyłączyć niektóre obszary z zakresu stosowania wyżej wymienionego przepisu ze względu na ochronę dziedzictwa kulturowego lub historycznego lub z przyczyn związanych z interesami obrony narodowej lub ze względów bezpieczeństwa (art. 4 ust. 2).

³ W 2021 roku 16,9 proc. energii elektrycznej w Polsce wyprodukowano w instalacjach oze (30,4 twh). <https://globenergia.pl/ile-energii-wyprodukowaly-instalacje-oze-w-2021-roku/>.

co powinno zostać poddane ocenie w toku postępowania administracyjnego. Dodatkowym argumentem przeciw instalacji takich urządzeń są warunki atmosferyczne, zwłaszcza porywisty wiatr – zjawisko będące jednym z efektów zmian klimatu. Sam rozkład statyczny sprawia, że w trakcie instalowania przetworników energii słonecznej wiele obiektów może zostać uszkodzonych. Odrębnym problemem, którego nie można bagatelizować, jest wzrost zagrożenia pożarowego, wynikający ze specyfiki oraz zwielokrotnienia liczby instalacji elektrycznych).

Rozstrzygnięcie w kwestii wydania pozwolenia konserwatorskiego na montaż instalacji fotowoltaicznych na lub przy zabytku utrudnia interdyscyplinarny charakter problemu, który łączy zagadnienia ochrony dóbr kultury, konserwatorstwa i architektury krajobrazu (do której zalicza się parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni), a także kwestie wytrzymałości konstrukcji budowlanych oraz kwestie techniczne i ekonomiczne związane z funkcjonowaniem tych urządzeń. Decyzje wojewódzkich konserwatorów zabytków powinny opierać się na jednolitych założeniach i koncepcjach ochrony, bez względu na region i wnioskodawcę. Niemniej jednak, każdy przypadek winien być analizowany i zatwierdzany indywidualnie, podlegać ocenie merytorycznej na podstawie złożonej do organu konserwatorskiego dokumentacji.

Budynków zabytkowych nie można bezrefleksyjnie poddawać modernizacji tak, by osiągnąć zadawalający standard efektywności energetycznej. Często zachowanie niezmodyfikowanej postaci, dokumentującej dawne standardy budowlane, ma istotne znaczenie dla zachowania wartości historycznej, naukowej, a niekiedy i artystycznej. Z kolei w określonych sytuacjach zaopatrzenie obiektu w źródło odnawialnej energii lub wykorzystanie fotowoltaiki w ramach modernizacji obiektu może być dopuszczalne, pod warunkiem zachowania niezbędnego standardu ochrony konserwatorskiej.

2. Dopuszczalność montażu instalacji fotowoltaicznych – uwagi ogólne

Ocena możliwości zastosowania instalacji fotowoltaicznych wymaga analizy w zakresie:

- techniczno-konserwatorskim (konstrukcja, montaż, oddziaływanie na strukturę obiektu, obciążenia),
- widokowo-percepcyjnym (kolorystyka, faktura, sylweta, charakter stylowy obiektu),
- kontekstu przestrzennego (zachowania relacji: dominanta, subdominanta, akcent, tło).

W sąsiedztwie obiektów i zespołów zabytkowych nieobojętna jest kwestia relacji instalacji fotowoltaicznych z widokiem na zabytek oraz z zabytku (ekspozycja bierna i czynna). Analiz wymaga obecność instalacji w osiach i ciągach widokowych oraz w widokach kluczowych, istotnych ze względu na pragmatykę ochrony wartości układów urbanistycznych, ruralistycznych i zespołów budowlanych, krajobrazu kulturowego i charakteru obiektów chronionych (zabytków). Jest to szczególnie istotne na obszarach wpisanych do rejestru zabytków jako otoczenie zabytku. Dostrzeżenie problemu oddziaływania widokowego instalacji fotowoltaicznej na zabytek może być też istotną przesłanką do rozważenia wpisu do rejestru zabytków otoczenia zabytku wcześniej nieobjętego ochroną.

Z kolei w przypadku tzw. zabytków obszarowych (historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, historyczne zespoły budowlane) i ich otoczenia, o którym mowa w art. 3 pkt 15 u.o.z.o.z., lokalizacja urządzeń fotowoltaicznych, a zwłaszcza ich zespołów w postaci farm, wymaga właściwej oceny wpływu zamierzonej inwestycji na podlegające ochronie cechy danego zabytku, określone w decyzji o wpisie do rejestru zabytków, a w przypadku jego otoczenia – wpływu inwestycji na wartości widokowe oraz kwestię ochrony zabytku przed szkodliwymi działaniami czynników zewnętrznych.

Osobnym zagadnieniem, które niepokojąco często zaczyna się pojawiać, są wnioski dotyczące wycinki drzew w celu poprawy nasłonecznienia paneli fotowoltaicznych umieszczonych na budynkach (np. współczesnych), znajdujących się na obszarach układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Zielen na takim obszarze podlega ochronie, a wycinka drzew lub krzewów wymaga uzyskania zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, stosownie do art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 916 ze zm.), bądź zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa (w przypadku gdy nieruchomość stanowi własność osoby fizycznej, a cel wycinki nie jest związany z prowadzeniem działalności gospodarczej). Montaż instalacji fotowoltaicznych nie może się wiązać ze niszczeniem zieleni, albowiem zachodzi tu istotna sprzeczność dotycząca zasad zapobiegania zmianom klimatycznym – zielen odgrywa w tym procesie kluczową rolę, a jej oddziaływanie jest szeroko aspektowe, w tym przede wszystkim stabilizujące klimat i stosunki wodne wokół struktur budowlanych.

2.1. Dopuszczalność montażu instalacji fotowoltaicznych na zabytkach (połaciach dachowych, ślepych ścianach, itp.) wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i w ich otoczeniu wpisanym do rejestru zabytków.

Należy przyjąć generalną zasadę odmowy wydania pozwolenia na montaż paneli fotowoltaicznych na zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i w ich otoczeniu (wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w granicach wpisanego do rejestru zabytków układu) z uwagi na:

- ingerencję w ukształtowaną historią i tradycją wygląd zabytku,
- skrajnie obcą technologicznie i stylowo strukturę instalacji wprowadzającą dysharmonię w kompozycji architektonicznej,
- tworzenie dużego kontrastu współczesnych instalacji względem historycznie ukształtowanego kontekstu przestrzennego zabudowy,
- obniżenie wartości historycznych, artystycznych lub naukowych zabytku,
- możliwość zaistnienia zagrożenia dla substancji i konstrukcji zabytku.

Jak powyżej wskazano, każdy przypadek winien być jednak analizowany i rozpatrywany indywidualnie. Natomiast można rozważać lokalizację paneli fotowoltaicznych w otoczeniu zabytku (w znaczeniu otoczenia wyznaczonego w decyzji o wpisie do rejestru zabytków zgodnie z art. 9 ust. 2 u.o.z.o.z.) wtedy, gdy mamy do czynienia z przestrzenią rozległą, historycznie nawarstwioną lub której ukształtowanie pozwala na ukrycie źródeł OZE w krajobrazie. Udzielenie pozwolenia na umieszczenie paneli fotowoltaicznych w otoczeniu zabytku wymaga jednakże sprawdzenia, czy proponowany zespół OZE nie wpłynie niekorzystnie na wygląd chronionego obiektu oraz na wartości obiektu, stanowiące podstawę jego wpisu do rejestru zabytków. Dla oceny tej sytuacji niezwykle pomocne może być studium widokowe, obejmujące zarówno charakterystykę obiektu, jak i zakres oddziaływania potencjalnej instalacji. Rekomendowany schemat studium widokowego stanowi załącznik nr 1 do niniejszych wytycznych. Studium widokowe może zostać wykonane bądź zlecone przez organ prowadzący postępowanie (wojewódzkiego konserwatora zabytków), w ramach spoczywającego na nim obowiązku zebrania w sposób wyczerpujący materiału dowodowego w sprawie, określonego w art. 77 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 775). Studium może też zostać opracowane na zlecenie inwestora z jego własnej inicjatywy – w tej sytuacji rolę organu będzie weryfikacja jego prawidłowości.

2.2. Dopuszczalność montażu instalacji fotowoltaicznych na obszarach wpisanych do rejestru zabytków

W przypadku obiektów niewpisanych do rejestru zabytków indywidualnie, a znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków (historyczny układ urbanistyczny, ruralistyczny), z wyłączeniem obszarów wpisanych na Listę światowego dziedzictwa, źródła energii pobieranej ze słońca mogą być instalowane na tych obiektach lub w ich otoczeniu pod warunkiem, że:

- nie ingerują drastycznie w kształt, strukturę i wygląd obiektu,
- nie wprowadzają znaczących elementów dysharmonijnych w jego otoczenie,
- nie stanowią zagrożenia dla konstrukcji elementu składowego zabytku.

W przypadku zespołów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków na wyznaczonym obszarze źródła energii pobieranej ze słońca mogą być instalowane na obiektach budowlanych lub w ich otoczeniu pod warunkiem, że:

- nie ingerują drastycznie w kształt, strukturę, wygląd i specyfikę elementu zespołu budowlanego,
- nie wprowadzają znaczących ingerencji dysharmonijnych w powiązania przestrzenne pomiędzy elementami zespołu budowlanego,
- nie stanowią zagrożenia dla konstrukcji elementu składowego zespołu budowlanego.

Złożoność uwarunkowań mających wpływ na rozstrzygnięcie przez WKZ sprawy wydania pozwolenia wskazuje na potrzebę dogłębnego rozpoznania każdego przypadku i tu także pomocne może być wykonane studium widokowe.

W obszarach zabytkowych może być dopuszczona instalacja paneli PV po każdorazowej, indywidualnej ocenie jej wpływu na chronione wartości zabytkowe, odbiór widokowo-percepcyjny i kontekst przestrzenny:

- w tylnych połaciach dachowych obiektów, np. od strony podwórza,
- w budynkach frontowych od strony ulicy pod warunkiem, że połacie dachowe nie jest widoczna z poziomu przechodnia lub sąsiedniej ulicy, albo w istotnym innym widoku,
- na budynkach współczesnych, zwłaszcza o płaskich dachach,
- na terenach historycznych, które uległy przekształceniu i ich wartości zostały obniżone, pod warunkiem, że nie nastąpi dalsze zmniejszenie wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, na podstawie której dany budynek został uznany za zabytek.

2.3. Dopuszczalność montażu instalacji fotowoltaicznych na zabytkach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków

W przypadku obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków lokalizacja paneli fotowoltaicznych może zostać dopuszczona pod warunkiem, że:

- nie obniżają wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, na podstawie której dany budynek został uznany za zabytek,
- nie wprowadzają znaczących elementów dysharmonijnych w jego otoczenie,

Należy przy tym mieć na uwadze, że w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków wojewódzki konserwator zabytków jest uprawniony jedynie do uzgodnienia pozwolenia na budowę,

zgodnie z art. 39 ust. 3 ustawy Prawo budowlane. Z kolei pozwolenia na budowę wymagać będzie co do zasady jedynie lokalizacja urządzenia o mocy zainstalowanej powyżej 50 kW.

3. Inne rozwiązania w dziedzinie fotowoltaiki

Rozwijające się technologie OZE dają szansę na wprowadzanie w budynkach zabytkowych nowych rozwiązań, które pozwolą pogodzić wymogi konserwatorskie z potrzebą pozyskiwania energii z OZE oraz z optymalizacją kosztów utrzymania obiektu zabytkowego. Konieczność zachowania i utrzymania najważniejszych wartości historycznych, artystycznych i naukowych zabytku wymaga zachowania jego autentycznej substancji. W większości przypadków prowadzenie prac w oparciu o tradycyjne technologie, stosowanie materiałów budowlanych tożsamy dla czasu powstania obiektu jest jednak trudne, co wiąże się z potrzebą użycia materiałów zamiennych, w jak największym stopniu odpowiadających materiałowi oryginalnemu. Jeżeli nowoczesne, udoskonalone technologie i rozwiązania będą zharmonizowane z estetyką i potrzebami, pozwolą na niemal pełną zgodność wizualną materiału fotowoltaicznego z wyglądem materiałów tradycyjnych, a jednocześnie będą one bezpieczne, to wówczas może zmienić się podejście do kwestii umieszczenia instalacji fotowoltaicznych na lub przy obiektach zabytkowych.

Postęp techniczny w zakresie OZE stawiać będzie przed służbami ochrony zabytków nowe merytoryczne wyzwania, jednakże każde proponowane rozwiązanie powinno w pierwszej kolejności być oceniane przez pryzmat wartości i bezpieczeństwa zabytku. Ewentualny montaż nowoczesnych form OZE przy lub na obiektach zabytkowych wymaga uczynienia następujących zastrzeżeń:

- niedopuszczalna jest wymiana autentycznych, zabytkowych dachówek (o ile znajdują się w dobrym stanie technicznym) na fotowoltaiczne;
- w przypadku obiektów historycznie krytych dachówką ceramiczną, która – z racji zużycia – wymaga wymiany, istnieje możliwość montażu dachówek fotowoltaicznych pod warunkiem, że ogólna percepcja obiektu nie ulegnie zaburzeniu;
- szkło fotowoltaiczne, mogące równocześnie stanowić źródło ogrzewania pomieszczeń, może być użyte wszędzie tam, gdzie zaleca się lub dopuszcza użycie szkła zwykłego lub warstwowego, przy czym ważne jest zachowanie priorytetu poszanowania oryginalnej stolarki i oszklenia nad zwiększeniem wydajności energetycznej.

Nowość technologii nie może być co prawda barierą w jej stosowaniu, jednakże podkreślenia wymaga potrzeba certyfikowania produktów, które mają być użyte w obiektach zabytkowych, szczególnie pod względem bezpieczeństwa pożarowego⁴.

Liczę, że przesłane Państwu materiały będą stanowiły pomoc w bieżącej działalności konserwatorskiej. Zobowiązany będę również za przekazanie powyższych wytycznych delegaturom wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz samorządowym konserwatorom zabytków, działającym na podległym Państwu terenie.

Z wyrazami szacunku
Jarosław Sellin

⁴ Rozstrzygnięcia w ww. zakresie powinny być poprzedzone badaniem parametrów fizycznych dachówek. Zakres powinien być konsultowany z gronem specjalistów i ekspertów.

Załącznik nr 1 – Rekomendowany schemat studium widokowego

1. Studium widokowe dotyczące wprowadzenia fotowoltaiki w obiekcie, obszarze chronionym lub w ich otoczeniu winno uwzględniać następujące elementy:
 - dane wstępne: nazwy, przynależność do zespołu, forma ochrony,
 - lokalizacja, dane administracyjne, oznaczenie obiektu/obszaru na mapie,
 - krótka analiza historyczna obiektów/zespołów czy wsi/miasta znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie planowanej lokalizacji urządzeń fotowoltaicznych (kontekst historyczny),
 - analiza widokowa uwzględniająca dominanty, akcenty, panoramy, znaczące elementy krajobrazu w tym zieleń,
 - mapa z oznaczonymi strefami ochrony widokowej i krajobrazowej,
 - fotografie współczesne.
2. Analiza potwierdza lub neguje neutralność zamierzenia, może też wskazywać na wariantowe rozwiązanie, których wybór pozostawia się do decyzji WKZ.
3. Studium ma służyć uzasadnieniu podjęcia decyzji o dopuszczeniu lub odrzuceniu możliwości montażu instalacji fotowoltaicznej w zabytku w kontekście zrównoważonego rozwoju. Stąd dominująca rola analiz widokowych związanych z możliwymi zmianami warunków postrzegania zabytku w przypadku montażu urządzeń fotowoltaicznych.

Sekretarz Stanu
dr Jarosław Sellin

DOZ-KiNK.070.14.2022.WJ
Warszawa, 27 lutego 2023 r.

Szanowni Państwo,

zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: u.o.z.o.z.), w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności. W nawiązaniu do wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków z 3 grudnia 2019 r., znak: DOZ-KiNK.070.27.2019.WJ, w zakresie postępowania wojewódzkich konserwatorów zabytków w związku z działalnością na terenie naszego kraju amerykańskiej agencji rządowej Defense POW/MIA Accounting Agency (dalej: DPAA), pozwalam sobie je uzupełnić o zagadnienia sygnalizowane przez stronę amerykańską.

Najważniejszym problemem zarejestrowanym w trakcie prac prowadzonych przez DPAA jest kwalifikowanie szczątków ludzkich oraz znalezionych z nimi przedmiotów osobistych żołnierzy Armii Stanów Zjednoczonych jako zabytków archeologicznych, co zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 840; dalej: u.o.z.o.z.) czyniło je własnością Skarbu Państwa, uniemożliwiając ich wydanie stronie amerykańskiej.

Dążąc do rozwiązania tej kwestii i umożliwienia stronie amerykańskiej wypełniania jej misji bez uszczerbku dla ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego pragnę zaznaczyć, że zarówno szczątki ludzkie, jak i przedmioty osobiste należące do poległych żołnierzy amerykańskich, o których wydanie zwróci się DPAA nie powinny być kwalifikowane jako zabytki archeologiczne. Powyższe zalecenie opiera się na ogólnej zasadzie prawa polskiego wynikającej z art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1947) oraz art. 23 ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 1360). Zgodnie z nią szczątki ludzkie osób zidentyfikowanych co do tożsamości objęte są prawem do pochówku oraz prawem do pamięci po osobie zmarłej, które to prawa przysługują rodzinie tych osób jako prawa osobiste członków tej rodziny chronione przepisami polskiego prawa cywilnego. W tej sytuacji nie sposób uznać, że spełniony jest wymóg istnienia interesu społecznego, który warunkuje w myśl art. 3 ust. 1 u.o.z.o.z. uznanie rzeczy za zabytek, a więc również za zabytek archeologiczny.

Podobnie nie można poprzez kwalifikację jako zabytki archeologiczne zawłaszczać przedmiotów znajdujących ze szczątkami, albowiem zostały one utracone w warunkach nie stanowiących o pozbyciu się związanych z nimi praw własności. Na ogólnej zasadzie należą one do rodziny, względnie do Stanów Zjednoczonych. Do tej kategorii można zaliczyć w szczególności elementy umundurowania, broni osobistej lub wyposażenia, a także odznaczenia i odznaki oraz przedmioty osobiste, które można choćby

potencjalnie przypisać konkretnej, znanej z imienia i nazwiska osobie. Przedmioty te, na podstawie precyzyjnego określenia w stosownej dokumentacji z badań archeologicznych, należy wydać agencji, która przekaze je wraz ze szczątkami rodzinie poległego żołnierza, co, jak wiadomo, jest celem jej misji.

We wskazanych powyżej okolicznościach trudno zatem przyjąć, że istnieje interes społeczny w uznaniu znajdujących szczątków żołnierzy oraz ich rzeczy osobistych za zabytki archeologiczne. Wymóg zaś istnienia tego interesu jest jednym z podstawowych warunków stawianych przez nasze prawo w art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z. dla uznania danej rzeczy za zabytek, w tym i zabytek archeologiczny.

Zaznaczyć jednocześnie należy, że aktualne pozostają wytyczne z 3 grudnia 2019 r., w zakresie wartości zabytkowych pozostałości obiektów związanych z techniką wojskową, kwalifikacji działań prowadzonych przez DPAA jako badań archeologicznych, jak również uprawnień do kierowania badaniami archeologicznymi. Proszę o przekazanie powyższych wytycznych oraz zaleceń delegaturom wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz samorządowym konserwatorom zabytków działającym na podległym Państwu terenie.

Z poważaniem,
Jarosław Sellin

Rekomendacje dotyczące modelu systematycznego i elastycznego gromadzenia oraz analizowania danych – przede wszystkim statystycznych – z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami oraz powiązania tej dziedziny z jak najszerszym kontekstem ekonomiczno-społecznym

Anna Koziół-Słupska, Agnieszka Konior

Niniejsze opracowanie stanowi podsumowanie działań realizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w latach 2019–2022 w zakresie prac nad modelem systematycznego i elastycznego gromadzenia oraz analizowania danych – przede wszystkim statystycznych – z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami oraz powiązania tej dziedziny z jak najszerszym kontekstem ekonomiczno-społecznym w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022. Opracowanie zostało stworzone na podstawie własnych opracowań i analiz stworzonych przez pracowników i współpracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a także zlecone badania, w tym:

1. Monika Murzyn-Kupisz, Dominika Hołuj, Jarosław Działek, *Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, projekt badawczy, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa–Kraków 2022.
2. Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojka, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój społeczno-gospodarczy przegląd wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
3. Katarzyna Obłąkowska, Artur Bartoszewicz, *Zabytki i pieniądze. Sacrum i profanum, czy dwie strony jednego medalu?*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
4. Janusz Jeżak, Maciej Huculak, Agnieszka Majkowska, *Badanie metodą pogłębionego studium przypadku gminnych programów rewitalizacji pod kątem potencjałów dziedzictwa materialnego (zabytków) i niematerialnego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
5. Marcin Pierzchała, Roksana Ulatowska, Wojciech Onyśków, *Analiza polskich naukowców zajmujących się badaniem dziedzictwa kulturowego jako zasobu rozwojowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
6. Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Jarosław Kłaś, *Propozycje wskaźników statystycznych służących pomiarowi wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy dla Polski*, projekt badawczy, Instytut Badań Organizacji Kultury, NID, Kraków–Warszawa 2022.
7. Agnieszka Konior, *Skąd czerpać dane statystyczne dotyczące dziedzictwa? Biuletyn dla naukowców*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.

Opracowanie składa się z następujących części:

1. Cel gromadzenia danych statystycznych – s. 18
2. Sytuacja statystyki dziedzictwa w Polsce – s. 20
3. Charakterystyka danych zbieranych w innych krajach – s. 30
4. Propozycje wskaźników statystycznych dotyczących dziedzictwa kulturowego – s. 47
5. Rekomendacje – s. 66

1. Cel gromadzenia danych statystycznych

»Działania dotyczące systemu gromadzenia i analizy danych na temat dziedzictwa kulturowego w Polsce, widziane jako ważny krok motywujący polskich badaczy do podejmowania kompleksowych analiz społeczno-ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa, mogą być przydatne na wielu płaszczyznach:

- dostarczenie władzom centralnym, regionalnym i lokalnym oraz wyspecjalizowanym instytucjom przydatnych danych obrazujących potrzeby i problemy oraz wyzwania w zakresie dbałości o dziedzictwo kulturowe oraz korzystania z niego; zapewnienie danych pozwalających określić zróżnicowanie przestrzenne potrzeb, wyzwań i możliwości wykorzystania dziedzictwa kulturowego;
- dostarczenie władzom centralnym, regionalnym i lokalnym oraz wyspecjalizowanym instytucjom przydatnych danych („dowodów naukowych”) pokazujących efektywność społeczną i ekonomiczną publicznych polityk w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, korzyści (lub ewentualnie niekorzystnych efektów) z wprowadzania określonych rozwiązań i instrumentów, pozwalających na przedstawienie i ocenę kierunku zmian w czasie (ich ujęcie w kategoriach liczbowych oraz jakościowe opisanie);
- dostarczenie władzom publicznym danych pozwalających na wybór spośród różnych opcji działań w zakresie przeznaczania środków publicznych na dziedzictwo kulturowe (różnych instrumentów i narzędzi, wariantów działań, potrzeb w zakresie ukierunkowania działań, zróżnicowania przestrzennego potrzeb); zwiększenie przejrzystości i racjonalności decyzji o wydatkowaniu środków finansowanych na cele i działania związane z dziedzictwem kulturowym;
- dostrzeżenie i zdiagnozowanie możliwych pól konfliktów pomiędzy różnymi interesariuszami, jak też różnorodności wartości dziedzictwa i jego interesariuszy;
- dostarczenie danych pozwalających na bardziej efektywne przekazywanie społeczeństwu (obywatelom, podatnikom, społecznościom lokalnym) informacji o korzyściach płynących z przeznaczania publicznych środków finansowych na przedsięwzięcia i inwestycje związane z odnową i adaptacją zabytków czy ochroną i kultywacją dziedzictwa niematerialnego; pokazanie efektów inwestycji i przedsięwzięć publicznych (ich ujęcie w kategoriach liczbowych);
- dostarczenie argumentacji władzom konserwatorskim i rozwianie obaw niektórych interesariuszy, związanych z relacją koszty–korzyści, odnośnie do wdrażania określonego typu rozwiązań czy form ochrony;
- pokazanie powiązań przyczynowo-skutkowych pomiędzy dziedzictwem kulturowym a przemianami społeczno-ekonomicznego otoczenia, w którym ono funkcjonuje;
- poznanie i lepsze zrozumienie postaw, potrzeb i preferencji społecznych wobec dziedzictwa (np. motywów korzystania z obiektów i miejsc zabytkowych, powodów zaangażowania w działania związane z dziedzictwem kulturowym lub jego braku) oraz luk w zakresie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego (kształtowania wrażliwości oraz umiejętności korzystania z dziedzictwa); lepsze rozumienie profilu społecznego i zróżnicowania (segmentacji) odbiorców/publiczności;
- konieczność doskonalenia sposobów przekazywania społeczeństwu informacji o dziedzictwie kulturowym: dostarczenie instytucjom działającym na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego możliwości przekazywania czytelnych informacji, dzięki którym może wzrosnąć

świadomość (decydentów, władz samorządowych, przedsiębiorców, społeczności lokalnych, społeczeństwa jako takiego) co do wymiernych korzyści z posiadania i wykorzystywania dziedzictwa kulturowego na danym terenie;

- zapewnianie informacji i inspiracji do badań prowadzonych przez niezależnych badaczy.

Praktyczne możliwości wykorzystania postulowanych zbiorów danych, publikacji oraz analiz tematycznych i danych szczegółowych powstających w ich ramach obejmują m.in. następujące dziedziny:

- planowanie strategiczne – inspiracja w prowadzonej polityce rozwoju na różnych szczeblach, przy tworzeniu dokumentów strategicznych (np. ocena, jaki zasób dziedzictwa mamy w obszarze i co z nim można zrobić oraz jakie to przyniesie skutki i dla kogo, ocena możliwości tworzenia działań powiązanych, inicjatyw wspólnych – szlaki, obiekty lub usługi dziedzictwa kulturowego funkcjonujące pod wspólną marką itp.);
- polityka inwestycyjna/gospodarowanie zasobem nieruchomości – wiedza jako podstawa podejmowania decyzji dotyczących zagospodarowania zasobu, tj. racjonalizacji wydatkowania środków publicznych (pozwala ocenić, jakie będą konsekwencje działań, oraz pomaga w wyborze ukierunkowania tych działań, np. w kierunku jakiej funkcji zmieniać obiekt); wiedza potrzebna zarówno w stosunku do zasobu publicznego, jak i w wypadku zasobu prywatnego (np. argumenty merytoryczne w negocjacjach z inwestorem odnośnie do proponowanych przez niego zmian w obiekcie lub w poszukiwaniu inwestorów przy zbywaniu nieruchomości publicznych – jako atuty obiektu);
- planowanie przestrzenne (polityka przestrzenna) – uwzględnianie wymiarów wpływu w pracach nad planem przestrzennego zagospodarowania województwa – w powiązaniu z planowaniem strategicznym (np. oddziaływanie regionalnych produktów turystycznych, szlaki kulturowe);
- działania prewencyjne, wyprzedzające negatywne zjawiska społeczne i przestrzenne – mając wiedzę o wymiarach wpływu dziedzictwa, można przy podejmowaniu decyzji dotyczących zasobu przygotować się wcześniej na ich skutki, a jeśli mogłyby być one negatywne, to je ograniczać, np. zapisami MPZP i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- polityka antykryzysowa – wykorzystanie danych w działaniach łagodzących skutki wahań koniunktury gospodarczej, tworzenie uzasadnień i racjonalizacja polityki publicznej;
- połączenie wiedzy o wymiarach wpływu (wymiarach znaczenia dziedzictwa) z innymi informacjami istotnymi dla jego zachowania (np. tereny zalewowe, osuwiskowe, inne zagrożenia, co pozwoli na dostrzeżenie potencjalnych zagrożeń dla zasobu); w tym zakresie niezbędna wydaje się kooperacja międzydziedzinowa i międzyresortowa;
- merytoryczna baza do dyskusji np. o formach i zakresie ochrony dziedzictwa, tworzeniu dobrych praktyk jego wykorzystania, łączonych formach ochrony z innymi zasobami (np. przyrodniczymi) albo np. do debat o najkorzystniejszym przebiegu planowanych inwestycji o charakterze liniowym lub innych (punktowych), ale mogących współoddziaływać na zasób dziedzictwa; baza wymiarów wpływu jako baza argumentów za zachowaniem zasobu;
- cele edukacyjne, popularyzacja wiedzy i dobrych praktyk – w szkołach wyższych, placówkach oświatowych i instytucjach kultury, w ramach działań informacyjnych skierowanych do różnych grup społecznych (w zależności od specyfiki zasobu, np. społeczności lokalne, w tym dzielnicowe, regionalne, studenci kierunków artystycznych, związanych z planowaniem przestrzennym itp.) – wzrost świadomości znaczenia dziedzictwa może się dalej przełożyć na jego zachowanie, gdy społeczność zdobędzie wiedzę i nabierze chęci, by dbać o lokalną kulturę; działania edukacyjne kształcą postawy, mogą też stać się inspiracją do innych inicjatyw (np. wykorzystania dziedzictwa w aktywnościach gospodarczych);
- możliwość wykorzystania w działaniach władz lokalnych o charakterze partycypacyjnym – do dyskusji publicznych o przyszłości zasobu, obszaru historycznego, łagodzenia konfliktów przestrzennych, przekonywania lokalnych społeczności o wielowymiarowej wartości dziedzictwa.

W wielu gminach w Polsce dziedzictwo kulturowe wciąż stanowi duży, lecz nie w pełni wykorzystany potencjał rozwojowy. Nadal brak jest także na różnym poziomie zarządzania publicznego pełnej świadomości wielości możliwości, jakie tworzy dziedzictwo w zakresie jego wykorzystania dla potrzeb zrównoważonego rozwoju¹.

2. Sytuacja statystyki dziedzictwa w Polsce

» W ciągu ubiegłych kilku dekad w międzynarodowym dyskursie naukowym w coraz większym stopniu dostrzegano konieczność podjęcia prób zdefiniowania, określenia, pokazania i oszacowania społeczno-ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań tego oddziaływania w różnych skalach przestrzennych. W ostatnich latach problematyka społeczno-ekonomicznego wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój stała się też kwestią coraz częściej poruszaną przez polskich badaczy reprezentujących nauki społeczne, zwłaszcza geografii społeczno-ekonomiczną i gospodarkę przestrzenną oraz ekonomię. O ile w pierwszej dekadzie XXI w. publikacje oraz artykuły skupione na tej kwestii były niezwykle rzadkie² i raczej zarysowywały temat, niż zgłębiały go pod względem ilościowym czy jakościowym, w ostatnim dziesięcioleciu nastąpił w tym zakresie duży przełom. Obecnie analizy relacji między dziedzictwem kulturowym a różnymi wymiarami rozwoju w skali lokalnej, regionalnej i krajowej podejmowane są przez badaczy reprezentujących niemal wszystkie polskie ośrodki naukowe. Jednocześnie zaznacza się wiodąca rola takich ośrodków akademickich, jak Kraków oraz Warszawa. Tematyka dziedzictwa kulturowego w relacji do procesów rozwoju nie tylko zagościła w czasopismach naukowych ukierunkowanych na dziedzictwo kulturowe i kulturę (np. „Ochrona Zabytków”, „Turystyka Kulturowa”, „Zarządzanie Kulturą”, „Kultura a Rozwój”), ale także wyraźnie zaznacza się w specjalistycznych czasopismach skupionych na tematyce rozwoju lokalnego i regionalnego (np. „Studia KPZK PAN”, „Biuletyn KPZK PAN”, „Studia Regionalne i Lokalne”; „Studia Miejskie”, „Zarządzanie Publiczne” (UJ), „Zarządzanie Publiczne” (UEK), „Studia Regionalia”).

Badania te mogą dotyczyć wielkości, charakteru i stanu zachowania oraz funkcji dziedzictwa kulturowego (jego zasobów) w różnych skalach przestrzennych, uwarunkowań jego ochrony oraz oddziaływania i wykorzystania, a także wpływu na określony wymiar rozwoju społeczno-ekonomicznego (rys. 1). W kontekście polskim dominują jednak publikacje o charakterze opisowym, oparte na wąskim zakresie danych GUS oraz studiach przypadku w skali lokalnej skupionych na wybranym aspekcie lub niewielu wymiarach oddziaływania dziedzictwa, w ramach których autorzy wysuwają wnioski w większym stopniu na podstawie deklaracji interesariuszy dziedzictwa (najczęściej władz różnego szczebla) co do zamierzonego lub spodziewanego oddziaływania przedsięwzięć związanych z dziedzictwem kulturowym niż płynące z własnych badań empirycznych czy dokumentacji dotyczącej rzeczywistych rezultatów ich wdrażania (np. dochody, miejsca pracy, efekty mnożnikowe, rozwój działalności gospodarczej powiązanej z dziedzictwem w odniesieniu do ekonomicznego wymiaru oddziaływania). Mało jest też dogłębnych analiz nie tyle opisujących zasób dziedzictwa, ile wskazujących na proces oraz uwarunkowania jego wykorzystania, a także analizujących sytuację z dłuższej perspektywy czasowej lub w ujęciu porównawczym. Pewnego typu miejsca i obiekty zabytkowe (np. zespoły pałacowo-parkowe, obiekty przemysłowe, najbardziej znane zespoły miejskie) cieszą się większym zainteresowaniem i są badane częściej od innych, mimo że

¹ Monika Murzyn-Kupisz, Dominika Hołuj, Jarosław Dziątek, *Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, projekt badawczy, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa–Kraków 2022.

² Por. np. pierwsze dwa teksty na temat relacji dziedzictwo kulturowe a rozwój opublikowane w czasopiśmie „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”: M. Murzyn, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój miasta*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2002, nr 587, s. 65–80 oraz K. Broński, *Rola dziedzictwa kulturowego w rozwoju lokalnym. Doświadczenia Polski doby transformacji (po 1989 r.)*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2006, nr 706, s. 7–26, a także publikacje na temat miast historycznych wydawane przez Międzynarodowe Centrum Kultury od lat 90. ubiegłego wieku.

Rys. 1

Możliwe źródła danych oraz pola i obszary empirycznych badań społeczno-ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa kulturowego

Źródło: Monika Murzyn-Kupisz, Dominika Hołuj, Jarosław Działek, *Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, projekt badawczy, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa–Kraków 2022.

określona jednostka terytorialna może mieć znaczące zasoby unikatowego typologicznie dziedzictwa. Podobnie jest w zakresie badanych funkcji dziedzictwa kulturowego. Największą popularnością cieszyła się funkcja turystyczna i kulturalna, chociaż inne formy wykorzystania dziedzictwa kulturowego mogą dominować na określonych obszarach (np. funkcja mieszkalna). Po okresie, który można uznać za „pionierski” w zakresie badań społeczno-ekonomicznego wpływu dziedzictwa, w ciągu najbliższych lat pożądanym byłoby zatem kontynuowanie, poszerzanie i uszczegóławianie, a także modyfikowanie istniejących kierunków badań, by otrzymać bardziej złożony obraz oddziaływania dziedzictwa kulturowego w skali kraju oraz niższych jednostek podziału terytorialnego z dłuższej perspektywy czasowej, z uwzględnieniem zróżnicowanych aspektów i rodzajów dziedzictwa kulturowego w różnej wielkości jednostkach terytorialnych³.

³ Monika Murzyn-Kupisz, Dominika Hołuj, Jarosław Działek, *Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, projekt badawczy, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa–Kraków 2022.

Oprócz informacji dotyczących artykułów i raportów badawczych zgromadzono także dane o tym, jakiego rodzaju dane statystyczne są gromadzone przez polskie organizacje i w jaki sposób można uzyskać do nich dostęp:

2.1. Narodowy Instytut Dziedzictwa

»Narodowy Instytut Dziedzictwa to państwowa instytucja kultury, której organizatorem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, będąca eksperckim i opiniodawczym wsparciem dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz instytucji publicznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. NID realizuje zadania wynikające z zapisów ustawy o ochronie zabytków o opiece nad zabytkami, m.in. poprzez gromadzenie następujących danych pochodzących z prowadzonych rejestrów oraz organizowanych konkursów:

- Miejsca na liście światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO
 - Lista miejsc, data i kryteria wpisu, granice obszaru
 - Raporty okresowe odnoszące się do wybranych wpisów
- Miejsca na liście informacyjnej światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO
- Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego
- Krajowy rejestr dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego
- Lista pomników historii
- Rejestr zabytków (wg decyzji przekazanych przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków do NID):
 - Liczba decyzji Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków o wpisie do rejestru zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych.
 - Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków w przekrojach: wg czasu powstania, wg funkcji pierwotnej obiektu; wg daty wpisu do rejestru zabytków; wg województwa, powiatu, gminy i miejscowości.
 - Liczba zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków w przekrojach: wg kategorii: wyposażenie świątyń, kolekcje, inne; wg województw.
 - Liczba zabytków techniki wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków; w przekrojach: wg województw.
 - Liczba zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, w przekrojach: wg chronologii, wg funkcji; wg województwa, powiatu, gminy i miejscowości.
- Krajowa Ewidencja Zabytków (wg kart ewidencyjnych przekazanych przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków do NID):
 - Liczba zabytków nieruchomych ujętych w Krajowej Ewidencji Zabytków w przekrojach: wg czasu powstania, wg funkcji pierwotnej obiektu; wg województwa, powiatu, gminy i miejscowości.
 - Liczba zabytków archeologicznych ujętych w Krajowej Ewidencji Zabytków w przekrojach: wg chronologii, wg funkcji pierwotnej obiektu; wg województwa, powiatu, gminy i miejscowości.
 - Liczba zabytków ruchomych ujętych w Krajowej Ewidencji Zabytków wg województwa.
 - Liczba zabytków techniki ujętych w Krajowej Ewidencji Zabytków w przekrojach: pojazdy oraz inne zabytki techniki; wg województwa.
- Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych
- Konkurs Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zabytek Zadbane”
 - Dane dotyczące złożonych wniosków (od 1975 roku) – liczba wniosków, województwo, kategoria, właściciel

- Program dotacyjny „Wspólnie dla Dziedzictwa”
 - Dane dotyczące złożonych wniosków – nazwa wnioskodawcy i zadania, wnioskowana/przyznana kwota

Ponadto Narodowy Instytut Dziedzictwa zleca także opracowywanie różnego typu badań społecznych i statystycznych dotyczących dziedzictwa kulturowego, ich wyniki dostępne są na stronie: <https://nid.pl/zasoby/badania-spoeczne/>.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Dane znajdują się na stronie www Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl, w formie cyfrowej udostępniane są także na następujących stronach:

- Na geoportalu dostępnym pod adresem mapy.zabytek.gov.pl. Tu można znaleźć dane dotyczące lokalizacji wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych. Użytkownik może znaleźć interesujący go zabytek na mapie wraz z zestawem atrybutów opisujących go oraz wykazem dokumentacji. Dane rejestrowe są tu także dostępne w postaci usług sieciowych WMS i WFS, które można wykorzystać i podłączać w innych geoportalach lub oprogramowaniu typu GIS.
- Na portalu zabytek.pl, dostępnym pod adresem zabytek.pl, gdzie cały rejestr zabytków nieruchomych i archeologicznych jest dostępny formie przyjaznej dla nieprofesjonalnego użytkownika. Serwis zabytek.pl w nowoczesny sposób udostępnia informacje o zabytkach wraz z ich opisami, dokumentacją, towarzyszącymi zdjęciami, atrakcyjnymi zasobami cyfrowymi (np. modelami 3D obiektów, chmurami punktów, panoramami, filmami) oraz lokalizacją obiektów. Portal zabytek.pl zintegrowany jest z portalem mapowym NID. Każda informacja o lokalizacji obiektu oraz podstawowych cechach zabytku została umieszczona na podstawie szczegółowych informacji zawartych w bazie danych przestrzennych Instytutu.
- Na portalu Otwarte Dane, dostępnym pod adresem dane.gov.pl, gdzie cały rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych jest udostępniony w formie zestawień tabelarycznych i danych statystycznych.

NID udostępnia także dane z bazy danych geoprzestrzennych dla instytucji prowadzących zadania publiczne, na podstawie ustawy o informatyzacji podmiotów prowadzących zadania publiczne, po złożeniu do NID odpowiedniego wniosku.

2.2. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (NIMOZ) jest państwową instytucją kultury, której organizatorem jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Do zadań NIMOZ należy m.in.: *upowszechnianie wiedzy o muzeach, muzealiach, zbiorach publicznych i obiektach zabytkowych; wyznaczanie i upowszechnianie standardów w zakresie muzealnictwa i ochrony zbiorów; kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego*⁴. Dane gromadzone przez NIMOZ pochodzą z prowadzonych przez nie rejestrów oraz organizowanych konkursów:

- Wspieranie działań muzealnych
 - Dane dotyczące złożonych wniosków – nazwa wnioskodawcy i zadania, koszt całkowity (kwota wnioskowana i przyznana)
- Rozbudowa zbiorów muzealnych
 - Dane dotyczące złożonych wniosków – nazwa wnioskodawcy i zadania, koszt całkowity (kwota wnioskowana i przyznana)

⁴ Statut Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, https://nimosz.pl/files/articles/20/statut%20NIMOZ_2018.pdf.

NIMOZ co roku gromadzi dane ogólne dotyczące działalności muzeów w ramach programu Statystyka Muzeów. Dane gromadzone są za pomocą ankiet rozsyłanych bezpośrednio do muzeów (będących i niebędących instytucjami kultury).

Co roku zbierane są dane dotyczące:

- zbiorów i ewidencji
- ruchu muzealiów
- procesu digitalizacji zbiorów
- konserwacji
- strat
- działalności wystawienniczej
- działalności edukacyjnej
- działalności badawczej i naukowej
- działalności wydawniczej
- działalności muzeum w sieci
- frekwencji
- standardów bezpieczeństwa
- kadry
- danych finansowych
- informacji publicznych

Dodatkowo w ramach ankiet cyklicznych i tematycznych gromadzone były dane dotyczące:

- Działalności upowszechniającej (2021)
 - działalności wystawienniczej
 - działalności wydawniczej
 - działalności naukowej
 - działalności edukacyjnej
- Zbiorów (2020)
 - polityki i procedury
 - zbiory i ewidencja
 - katalogowanie
 - kontrola dokumentacji ewidencyjnej ze stanem faktycznym i straty
 - ruch muzealiów
 - proces digitalizacji zbiorów
 - konserwacja
- Organizacji i zarządzania w muzeum (2019)
 - działalność muzeum w sieci
 - promocja i marketing
 - bilety i знижки
 - dane finansowe
 - kadra
 - kontrole i audyty
 - nagrody w konkursach
- Społeczno-ekonomicznego oddziaływania muzeów (2018)
 - muzeum jako nabywca towarów i usług niezbędnych w jego działalności
 - działalność gospodarcza i usługi świadczone przez muzeum
 - współpraca muzeum z tzw. sektorem kreatywnym
 - współpraca z instytucjami naukowymi
 - współpraca z organizacjami i instytucjami kościołów i związków wyznaniowych

- współpraca z sektorem turystyki, działania na rzecz zwiększania ponadlokalnej rozpoznawalności lokalnego lub regionalnego dziedzictwa kulturowego
- współpraca muzeów z instytucjami edukacyjnymi, bezpieczeństwa publicznego oraz ochrony zdrowia
- współpraca muzeów z organizacjami pozarządowymi (trzecim sektorem)
- muzeum jako podmiot planowania rozwoju lokalnego i regionalnego
- współpraca z samorządem lokalnym i regionalnym
- wsparcie od prywatnych sponsorów
- współpraca z innymi podmiotami
- Ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego (2017)

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Dane znajdują się na stronie www.nimoz.pl oraz na stronie programu Statystyka Muzeów: www.statystykamuzeow.pl.

2.3. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Z danych pozyskanych od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego wynika, że gromadzi ono dane dotyczące:

- działalności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (DMP)
- działalności Biblioteki Narodowej (DMP)
- Narodowego Zasobu Bibliotecznego (DMP)
- działalności bibliotek obejmowanych statystyką publiczną (DMP)
- działalność archiwów państwowych (DMP)
- wnioski i sprawozdania z realizacji programu Kultura Ludowa i Tradycyjna (DNIK)
- wnioski i sprawozdania z realizacji programu wieloletniego Kultura+ (DWIM)
- digitalizacji i udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego będących w posiadaniu instytucji samorządowych (tylko podlegających urzędom marszałkowskim) (DWIM)
- zasobów dziedzictwa kulturowego będących w posiadaniu instytucji państwowych i współprowadzonych przez resort kultury (muzealia, zasoby biblioteczne, archiwalne, audiowizualne i zabytkowe) (DWIM)
- zasobów z Polski udostępniane w europejskiej bibliotece cyfrowej Europeana (DWIM).

W powyższym zestawieniu brakuje informacji pozyskanych od następujących departamentów:

- Departament Dziedzictwa Kulturowego
- Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą
- Departament Ochrony Zabytków
- Departament Restytucji Dóbr Kultury MKIDN prowadzi także:
 - Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
 - Katalog strat wojennych.

Dodatkowo dane można także pozyskać analizując wyniki programów grantowych z zakresu dziedzictwa kulturowego i historycznego, w tym:

- Wspieranie działań muzealnych (za program odpowiedzialny jest NIMOZ)
- Groby i cmentarze wojenne w kraju
- Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju
- Miejsca pamięci narodowej za granicą
- Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem

- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Kultura ludowa i tradycyjna
- Badanie polskich strat wojennych
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Ochrona zabytków.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Dane udostępnione są na stronach ministerstwa lub znajdują się w dyspozycji poszczególnych departamentów:

- Departament Mecenatu Państwa (DMP)
- Departament Narodowych Instytucji Kultury (DNIK)
- Departament Własności Intelktualnej i Mediów (DWIM).

2.4. Główny Urząd Statystyczny

Główny Urząd Statystyczny to centralny organ administracji rządowej podlegający Prezesowi Rady Ministrów. Dane statystyczne gromadzone przez GUS zbierane są za pomocą:

- ankiet prowadzonych wśród mieszkańców przez ankieterów,
- sprawozdań statystycznych przygotowywanych przez pracowników różnych podmiotów,
- źródeł administracyjnych (statystyk publicznych).

W ramach działań GUS gromadzone są następujące dane dotyczące dziedzictwa kulturowego: Ceny usług związanych z dziedzictwem kulturowym:

- Formularz BS – Sprawozdanie ze sprzedaży usług związanych z obsługą działalności gospodarczej:
 - Przychody netto ze sprzedaży usług architektonicznych związanych z przywróceniem budynkom charakteru historycznego
 - Przychody netto ze sprzedaży usług architektonicznego kształtowania krajobrazu i doradztwa w tym zakresie
- Formularz C-01b – Sprawozdanie o cenach producentów robót budowlano-montażowych:
 - Ceny producentów robót montażowo-budowlanych w obiektach zabytkowych
- Formularz DNU-K – Kwartalne sprawozdanie o międzynarodowej wymianie usług:
 - Wartość usług związanych z dziedzictwem kulturowym oraz usług rekreacyjnych dostarczonych nierezydentom
 - Wartość usług związanych z dziedzictwem kulturowym oraz usług rekreacyjnych nabytych od nierezydentów
- Formularz F-03 – Sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych:
 - Nakłady na środki trwałe według kierunków inwestowania (w kierunkach inwestowania: biblioteki, archiwa, muzea, instytucje ochrony zabytków, konserwacja i ochrona miejsc i budynków zabytkowych i historycznych ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody)
- Formularz SG-01 – Statystyka gminy: środki trwałe:
 - Nakłady na środki trwałe według kierunków inwestowania w gminach (w kierunkach inwestowania: biblioteki, archiwa, muzea, instytucje ochrony zabytków, konserwacja i ochrona miejsc i budynków zabytkowych i historycznych ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody)
- Formularz PNT-01/a – Sprawozdanie o działalności badawczej i rozwojowej (B+R) oraz o środkach alokowanych na prace badawcze i rozwojowe w jednostkach rządowych i samorządowych:
 - Nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową w zakresie: historii i archeologii, sztuki (sztuki, historii sztuki, sztuki widowiskowej, muzyki); kultury, rekreacji, religii i środków masowego przekazu).

Stosunek Polaków do dziedzictwa

- Formularz DS-58 G – Kultura w gospodarstwach domowych:
 - Obecność w gospodarstwie domowym dzieł sztuki i antyków/ przedmiotów rękodzieła artystycznego
 - Zwyczaj uroczystego obchodzenia świąt w gospodarstwie domowym (tradycyjne potrawy, dekoracje, rodzinny obiad itp.)
 - Gromadzenie w gospodarstwie domowym zdjęć i dokumentów w charakterze archiwum rodzinnego
- Formularz DS-58 I – Uczestnictwo ludności w kulturze:
 - Skojarzenia ze słowem „kultura” (w tym historia; tradycja, język obyczaje i wspólnoty społeczne i kulturowe)
 - Zainteresowanie badanych historią
 - Wiedza o historii własnej rodziny
 - Dyskusje na temat przeszłości w kręgu rodziny
 - Kulturowanie tradycji i przekazów ustnych w najbliższej rodzinie badanych
 - Znaczenie tradycji w odczuciu ankietowanych
 - Posiadanie w domu biało-czerwonej flagi
 - Obchodzenie Święta Niepodległości 11 listopada
 - Częstotliwość zwiedzania zabytków historycznych (zamki, pałace, kościoły, zespoły parkowe) w ciągu ostatnich 12 miesięcy
 - Częstotliwość uczestnictwa w różnych formach aktywności kulturalnej, w tym imprezach folklorystycznych i festynach
 - Zainteresowanie działalnością w grupie zajmującej się rekonstrukcją wydarzeń historycznych, bractwie rycerskim.

Działalność organizacji związanych z dziedzictwem

- Formularz K-02 – Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej:
 - Zbiory muzealne
 - Digitalizacja zbiorów muzealnych
 - Ewidencja muzealiów w ciągu roku
 - Usługi konserwatorskie realizowane przez muzea i instytucje paramuzealne
- Formularz K-10 – Sprawozdanie z działalności na rynku dzieł sztuki i antyków:
 - Działalność na rynku dzieł sztuki i antyków
- Formularz K-05 – Sprawozdanie z działalności wystawienniczej:
 - Zbiory własne galerii państwowych i samorządowych
 - Konserwacja i digitalizacja zbiorów galerii państwowych i samorządowych
- Formularz KN-1 – Działalność archiwalna:
 - Zasób archiwum państwowego
- Formularz K-03 – Sprawozdanie biblioteki:
 - Użytkowanie przez placówkę biblioteczną obiektu wpisanego do rejestru zabytków
 - Rękopisy i stare druki znajdujące się w zbiorach bibliotecznych
- Formularz K-07 – Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy:
 - Grupy folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele) działające w centrach/ośrodkach kultury, klubach i świetlicach
 - Koła gospodyń wiejskich działające w centrach/ośrodkach kultury, klubach i świetlicach
- Formularz K-09 – Sprawozdanie z organizacji imprez masowych:
 - Organizacja rekonstrukcji historycznych

- Działalność zarobkowa w gospodarstwach rolnych (agroturystyka, rękodzieło z przeznaczeniem na sprzedaż, przetwórstwo produktów rolnych)
- Formularz R-SGR – Badanie struktury gospodarstw rolnych:
 - Stosowanie ekologicznych metod produkcji w gospodarstwach rolnych
- Formularz SOF-5SN – Załącznik do sprawozdania SOF-5 dla stowarzyszeń zrzeszających przedstawicieli mniejszości narodowych, etnicznych lub cudzoziemców:
 - Działalność stowarzyszeń zrzeszających przedstawicieli mniejszości narodowych, etnicznych lub cudzoziemców (w tym: organizacja spotkań, wydarzeń kulturalnych; ochrona miejsc i zabytków historycznych; działalność naukowo-badawcza dotycząca historii i kultury społeczności).

Ochrona dziedzictwa

- Formularz OS-7 – Sprawozdanie o ochronie przyrody i krajobrazu:
 - Powierzchnia parków narodowych pod ochroną krajobrazową
 - Powierzchnia parków krajobrazowych
 - Powierzchnia obszarów chronionego krajobrazu
 - Powierzchnia gmin objęta różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu – rezerваты przyrody
 - Powierzchnia gmin objęta różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu – parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu
- Formularz SG-01 – Statystyka gminy: leśnictwo i ochrona środowiska:
 - Pomniki przyrody
 - Inne formy ochrony przyrody
 - Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych
- Formularz SG-01 – Statystyka gminy: gospodarka mieszkaniowa i komunalna:
 - Targowiska Spis Powszechny:
 - Rok oddania zamieszkiwanego budynku do użytku
 - Przynależność narodowa lub etniczna
 - Język jakim dana osoba posługuje się w domu
 - Przynależność do wyznania religijnego.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Dane gromadzone przez GUS dostępne są przez stronę Banku Danych Lokalnych oraz Bazę Demografia, Portal Geostatystyczny czy system STRATEG.

Wyniki Spisu Powszechnego publikowane są na stronie: <https://spis.gov.pl/>.

Część danych jest opracowana i publikowana na stronach GUSu w dorocznym raporcie „Kultura w roku...”.

Dane nieopublikowane można zamawiać indywidualnie, szczegóły na stronie <https://stat.gov.pl/pytania-i-zamowienia/jak-zamowic-dane/>.

2.5. Polska Organizacja Turystyczna

Polska Organizacja Turystyczna jest organizacją rządową, nad którą nadzór sprawuje minister właściwy do spraw turystyki. Jej celem jest wzmocnienie promocji Polski w dziedzinie turystyki w kraju i za granicą. POT prowadzi własne badania i analizy, które dotyczą także dziedzictwa kulturowego, w tym:

- Frekwencja w atrakcjach turystycznych (2022, 2019, 2016, 2015), badaniem objęte są atrakcje:
 - Przyrodnicze
 - Dziedzictwa kultury (w tym muzea jako wyodrębniona grupa)
 - Parki rozrywki, wodne, tematyczne
 - Imprezy, wydarzenia

- Raporty „Poland Meetings Impact” (2015, 2019) dotyczące wpływu organizacji spotkań na gospodarkę. W raportach można znaleźć informacje dotyczące rodzaju obiektu, w którym organizowane były wydarzenia, w tym:
 - Obiekt (instytucje) kultury (w tym: muzea, galerie i salony sztuki, teatry i instytucje muzyczne, kina stałe)
 - Zamek, pałac, dworek
 - Atrakcja turystyczna z obiektami które można wykorzystać w celach konferencyjnych (ale niewybudowana specjalnie w tym celu). Mogą to być obiekty wybudowane na potrzeby wydarzeń specjalnych
- Raporty Obcokrajowcy o Polsce (2021, 2020, 2018, 2017, 2016, 2015, 2014, 2013) oraz Raporty dotyczące wizerunku Polski i Polaków w wybranych krajach (Słowacja, Czechy, Węgry, Izrael), badanie skojarzeń dotyczących możliwości wypoczynku i atrakcji turystycznych, w tym:
 - Zabytki, muzea
 - Parki narodowe
 - Próbowanie lokalnej kuchni
 - Obiekty UNESCO (dodatkowe pytanie dot. znajomości obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO).

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Raporty i analizy dostępne są na stronie Polskiej Organizacji Turystycznej: <https://www.pot.gov.pl/pl/dane-i-wiedza/dane-i-wiedza/badania-i-analazy>.

2.6. Centralna Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej

Centralna Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) jest elektronicznym rejestrem przedsiębiorców działających w Polsce. Dzięki niemu można wyszukać firmy i osoby je prowadzące.

Każdej firmie przypisany jest jeden lub kilka kodów PKD, które charakteryzują prowadzoną przez nie działalność.

Przedsiębiorstwa zajmujące się działalnością związaną z dziedzictwem kulturowym można wyszukać m.in. przy pomocy poniższych kodów PKD (Polska Klasyfikacja Działalności):

- 90.03.Z Artystyczna i literacka działalność twórcza
- 91.01.B Działalność archiwów
- 91.02.Z Działalność muzeów
- 91.03.Z Działalność historycznych miejsc i budynków oraz podobnych atrakcji turystycznych
- 91.04.Z Działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz obszarów i obiektów ochrony przyrody
- 96.09.Z Pozostała działalność usługowa, gdzie indziej niesklasyfikowana
 - W tym: działalność organizacji badających genealogię.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Baza przedsiębiorców znajduje się na stronie: <https://aplikacja.ceidg.gov.pl/>.

2.7. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego

Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza to samofinansująca się jednostka badawczo-rozwojowa kierowana przez katolicką wspólnotę pallotyńską. Prowadzi badania statystyczne i socjologiczne nad religijnością i katolicyzmem. Wśród badanych zagadnień znajdują się także te dotyczące dziedzictwa kulturowego, w tym:

- Sakralne zabytki nieruchome należące do parafii według diecezji

- Liczba zabytków
- Procent zabytków wpisanych do rejestru
- Procent zabytków udostępnionych zwiedzającym.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Dane gromadzone przez ISKK dostępne są na stronie www.iskk.pl/badania/roczniki-statystyczne. Można tam także znaleźć raporty dotyczące:

- Działalności wydawniczej parafii
- 1050 lat chrześcijaństwa w Polsce.

2.8. Strony samorządów

Polskie samorządy są zobligowane ustawowo do przygotowywania i publikowania rocznych raportów o stanie samorządu (gminy, powiatu, województwa). Zapisy zostały wprowadzone ustawą z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych. Pierwsze raporty samorządy (gminy powiaty, województwa) przygotowały w 2019 roku za 2018.

Ustawodawca nie określił jednolitych wytycznych dotyczących zawartości raportów, stąd też niemożliwe jest porównanie zamieszczonych w nich danych między jednostkami samorządu terytorialnego. W wybranych raportach można jednak znaleźć informacje dotyczące dziedzictwa kulturowego – od tych bardzo ogólnych takich jak opisy zabytków czy liczba zorganizowanych wydarzeń dotyczących dziedzictwa, po te bardziej szczegółowe dotyczące np. wydatków na renowację obiektów zabytkowych czy liczby usuniętych naruszeń uchwały o parku kulturowym.

Niektóre samorządy (szczególnie miast i regionów) do czasu nałożenia obowiązku sporządzania raportu o stanie samorządu, z własnej inicjatywy co roku przygotowywały i publikowały raporty. Na przykład Kraków publikuje dwa raporty: Raport o stanie gminy, bazujący na miernikach i wskaźnikach systemu STRADOM (obejmującego kilka wskaźników dot. ochrony zabytków) oraz raport o stanie miasta.

Samorządy publikują także sprawozdania poświęcone wyłącznie kulturze i dziedzictwu kulturowemu. Przykładem może być raport Kultura i Dziedzictwo Narodowe, opracowywany corocznie przez Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego. Raport opracowywany jest na podstawie wewnętrznych danych oraz informacji przekazanych przez podległe Departamentowi instytucje.

W jaki sposób można uzyskać dostęp do danych?

Linki do raportów dostępnych on-line znajdują się na stronach poszczególnych samorządów – gmin, powiatów i województw⁵.

3. Charakterystyka danych zbieranych w innych krajach

Na podstawie przeprowadzonych analiz można wskazać cztery główne podejścia do opracowania systemów gromadzenia danych na temat wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy.

Podejście 1. Stały monitoring posiadanych zasobów

»Podejściem, które jest charakterystyczne w zasadzie dla wszystkich państw badanych w ramach studium przypadku oraz organizacji międzynarodowych zajmujących się statystyką kultury, jest stały monitoring

posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego. Jednym z najczęściej monitorowanych wskaźników są wydatki publiczne na kulturę, w tym dziedzictwo kulturowe. Przykładowo w Szwajcarii wskaźnik ten pokazuje poziom finansowania publicznego sektora kultury, w tym obszarów bezpośrednio związanych z dziedzictwem kulturowym (ochrona zabytków i stron ojczystych oraz muzea i sztuki wizualne) przez państwo, kantony, miasta, okręgi i gminy. Szczegółowe dane opracowywane rokrocznie przez Szwajcarski Urząd Statystyczny pokazują udział wsparcia poszczególnych szczebli samorządu w publicznym finansowaniu sektora kultury, wydatki publiczne na kulturę per capita, procentowy udział wydatków na kulturę z budżetów poszczególnych szczebli samorządu w łącznych wydatkach ww. szczebli, procentowy udział publicznych wydatków na kulturę w relacji do PKB, procentowy udział publicznych wydatków na kulturę w wydatkach budżetu państwa.

Zakres zbieranych danych na temat dziedzictwa jest bardzo szeroki i, co już sygnalizowano, odzwierciedla filozofię postrzegania dziedzictwa kulturowego oraz publicznych polityk kulturalnych. Analiza źródeł danych na temat wskaźników wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy w różnych krajach pozwoliła na wyodrębnienie czterech poziomów, w ramach których zbierane są dane:

- poziom pierwszy – gromadzone dane mają charakter ilościowy, są publicznie dostępne, bezpłatne, gromadzone cyklicznie (np. rokrocznie lub co dwa lata), są to dane statystyczne, przeprowadzane na reprezentatywnej próbie (np. dane GUS, amerykańskiego U.S. Census Bureau, szwajcarskiego Office fédéral de la statistique/Bundesamt für Statistik, niemieckiego Statistisches Bundesamt),
- poziom drugi – gromadzone dane również mają charakter ilościowy, są publicznie dostępne i bezpłatne, często gromadzone są rokrocznie (lub rzadziej), nie są jednak reprezentatywne dla kraju (np. dane australijskiego Government of the Australian Capital Territory, dane Statistisches Bundesamt oparte na danych przekazanych z jednostek poszczególnych krajów związkowych w Niemczech),
- poziom trzeci – dane mają charakter ilościowy, jednak dostęp do nich może być ograniczony, ponieważ są gromadzone nieregularnie lub metodologia gromadzenia czy analizy danych może ulec zmianie (np. szwajcarska ankieta na temat znaczenia dziedzictwa w Szwajcarii Enquête sur l'importance du patrimoine en Suisse/Umfrage zur Bedeutung des Kulturerbes in der Schweiz),
- poziom czwarty – gromadzone dane mają charakter jakościowy lub jakościowo-ilościowy, często analizują dane zjawisko z perspektywy antropologicznej lub etnograficznej (np. amerykańskie badanie Culture Counts in Communities A Framework for Measurement).

Stały monitoring posiadanych zasobów obejmuje przede wszystkim dane dotyczące:

- liczby i typów posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym także instytucji kultury, przy czym typologia obiektów i miejsc tworzących zasób dziedzictwa jest regulowana wewnętrznymi standardami państw i organizacji międzynarodowych prowadzących monitoring,
- zatrudnienia w sektorze kultury, z uwzględnieniem instytucji takich jak np. muzea,
- uczestnictwa w kulturze (w tym w dziedzictwie kulturowym),
- wydatków na kulturę i dziedzictwo kulturowe, z podziałem na wydatki pochodzące z budżetów państwa i budżetów samorządowych, organizacji pozarządowych i podmiotów prywatnych (w tym gospodarstw domowych).

Ponadto, jak wykazało badanie, zarówno poszczególne kraje, jak i międzynarodowe organizacje opracowują dodatkowe katalogi danych objętych stałym monitoringiem. Dane te odzwierciedlają obszary szczególnego zainteresowania podmiotów je tworzących. Przykładowo w Australii takim monitoringiem objęte są dane dotyczące kondycji języków rdzennych mieszkańców Australii. Zarówno w Australii, jak i w Wielkiej Brytanii czy Niemczech zbierane są także regularnie dane dotyczące wolontariatu na rzecz dziedzictwa, przy czym zakres danych zbieranych na ten temat jest bardzo różny (zob. tabela 1).

Tabela 1

Zakres danych dotyczących wolontariatu na rzecz dziedzictwa objętych stałym monitoringiem w Australii, Wielkiej Brytanii oraz Niemczech

Kraj	Zakres danych
Australia	1. Odsetek osób, które w przeliczeniu na całą populację Australii angażują się w wolontariat na rzecz kultury, sztuki i dziedzictwa ogółem. 2. Odsetek osób, które w przeliczeniu na całą populację Australii angażują się w wolontariat na rzecz kultury, sztuki i dziedzictwa (wg płci i wieku).
Niemcy	1. Odsetek obywateli Niemiec, którzy zaangażowali się na rzecz zachowania konkretnego obiektu.
Wielka Brytania	1. Członkostwo w organizacjach dziedzictwa (klubach, stowarzyszeniach itp.). 2. Wolontariat na rzecz dziedzictwa – odsetek osób, które w przeliczeniu na całą populację poszczególnych krajów tworzących Zjednoczone Królestwo angażują się w wolontariat na rzecz kultury, sztuki i dziedzictwa (wg płci i wieku).

Źródło: Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojska, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój społeczno-gospodarczy przegląd wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.

Co ciekawe, późniejszy sposób wykorzystania danych dotyczących wolontariatu we wskazanych krajach jest różny. W Wielkiej Brytanii oraz w Niemczech dane te są wykorzystywane przede wszystkim do oceny poziomu zaangażowania społecznego obywateli, podczas gdy w Australii na ich podstawie obliczany jest czas zaangażowania wolontariuszy w poszczególnych sektorach w przeliczeniu na pełne etaty, tym samym mierzone jest oddziaływanie ekonomiczne dziedzictwa.

Przykładem kraju, w którym namysł nad procesem zbierania danych na temat dziedzictwa ma najbardziej holistyczny i długofalowy charakter, jest Wielka Brytania. Historic England, instytucja, której zadaniem jest zarządzanie zasobami dziedzictwa Wielkiej Brytanii, w roku 2016 opracowała tzw. Research Strategy, dokument, który wyznacza cele oraz kierunki rozwoju badań nad dziedzictwem, które będą realizowane przez Historic England, oraz wskazuje możliwe obszary współpracy badawczej z innymi podmiotami.

Podejście 2. Standaryzacja danych na temat dziedzictwa kulturowego

Drugim ze zidentyfikowanych podejść, charakterystycznym dla międzynarodowych instytucji i organizacji zajmujących się zarówno problematyką dziedzictwa kulturowego, jak i badaniami statystycznymi (UNESCO, Eurostat), jest dążenie do standaryzacji danych na temat dziedzictwa kulturowego. Proces standaryzacji umożliwiłby prowadzenie analiz porównawczych w wymiarze międzynarodowym.

Na arenie międzynarodowej od wielu lat działania na rzecz standaryzacji danych o kulturze i dziedzictwie kulturowym podejmuje UNESCO. Pierwsze działania w tym zakresie podjęte zostały przez Instytut Statystyki UNESCO w 1986 r., kiedy opracowano tzw. Framework for Cultural Statistics, gdzie zdefiniowano ramy dla metodologii gromadzenia danych na temat kultury⁶. Założenia te zostały zaktualizowane w roku 2009, kiedy opublikowano nowe ramy dla statystyki kultury⁷, oraz w roku 2019, kiedy UNESCO opublikowało The Culture|2030 Indicators⁸. W zamierzeniach autorów tych dokumentów mają one pełnić funkcję narzędzi służących organizacji procesu gromadzenia danych statystycznych na temat kultury i tym samym pomiaru wpływu kultury na rozwój społeczno-gospodarczy. Co istotne,

⁶ The 2009 UNESCO Framework for Culture Statistics, UNESCO Institute for Statistics, http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-framework-for-cultural-statistics-2009-en_0.pdf, dostęp: 10.05.2022.

⁷ Tamże.

⁸ UNESCO Culture|2030 Indicators. Thematic Indicators for Culture in the 2030 Agenda, UNESCO, Paris 2019.

w nowszym dokumencie proponowane są liczne zestandaryzowane definicje i pojęcia związane z kulturą, co ma umożliwić porównywanie danych w skali międzynarodowej. Autorzy tego dokumentu postulują włączenie badań nad kulturą w analizy na temat rozwoju, wpisując ją w paradygmat zrównoważonego rozwoju. Wskaźniki mające służyć do pomiaru wpływu kultury na rozwój społeczno-gospodarczy zostały opracowane w oparciu o długofalowe cele zrównoważonego rozwoju wyrażone w 2030 Agenda for Sustainable Development⁹. Dokument ten wskazuje siedemnaście głównych celów zrównoważonego rozwoju odnoszących się do pięciu kwestii – ludzi, planety, dobrobytu, pokoju, partnerstwa (tzw. 5 P), odzwierciedlających trzy podstawowe wymiary zrównoważonego rozwoju (ekonomiczny, społeczny i ekologiczny)¹⁰.

Tabela 2

Tematyczne wskaźniki statystyczne zamieszczone w dokumencie UNESCO The Culture|2030 indicators

Obszar tematyczny	Środowisko i odporność reagowania na zmiany	Dobrobyt i źródła utrzymania	Wiedza i umiejętności	Włączenie i partycypacja
Nazwa wskaźnika	wydatki na dziedzictwo	kultura w PKB	edukacja na rzecz zrównoważonego o rozwoju	kultura dla spójności społecznej
	zrównoważone zarządzanie dziedzictwem	zatrudnienie w kulturze	wiedza kulturowa	swoboda artystyczna
	adaptacja do zmian klimatycznych i odporność	przedsiębiorczość w kulturze	edukacja wielojęzyczna	dostępność kultury
	obiekty kulturalne	wydatki gospodarstw domowych na kulturę	edukacja kulturalna i artystyczna	uczestnictwo w kulturze
	otwarta przestrzeń dla kultury	handel dobrami i usługami kultury	szkolenia kulturowe	procesy partycypacyjne
		publiczne finansowanie kultury		
		zarządzanie kulturą		

Źródło: A. Góral, K. Kopeć, W. Pokojaska, dz. cyt.; na podstawie UNESCO Culture|2030 indicators..., dz. cyt.

W dokumencie tym dla każdego z wymienionych tematycznych wskaźników szczegółowo zdefiniowano wskaźniki szczegółowe, określono ich cel, źródła pozyskiwania danych, metodę obliczania oraz dodatkowe wyjaśnienia (zob. tabela 3). Intencją tak sformułowanych zapisów jest standaryzacja zbieranych danych na poziomie międzynarodowym.

⁹ 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/2030agenda>, dostęp: 10.05.2022. Poszczególne państwa, np. Niemcy, uwzględniają SDG w swoich własnych strategiach, ale dziedzictwo kulturowe stanowi jedynie składnik szerszej sformułowanego celu; *Sustainable development indicators*, Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Sustainable-Development-Indicators/_node.html;jsessionid=9E770C5324088279EE84BD48EC692523.live731, dostęp: 10.05.2022.

¹⁰ UNESCO Culture|2030 Indicators..., dz. cyt.

Tabela 3

Przykładowy opis wskaźnika szczegółowego zamieszczonego w dokumencie UNESCO Culture|2030 indicators

	Wydatki na dziedzictwo
Opis	Global SDG 11.4 Indicator: „Całkowite wydatki (publiczne i prywatne) w przeliczeniu na mieszkańca przeznaczone na zachowanie, ochronę oraz konserwację dziedzictwa kulturowego i naturalnego, wg typu dziedzictwa (kulturowe, przyrodnicze, mieszane, ze statusem światowego dziedzictwa UNESCO), szczebla administracji (krajowy, regionalny i lokalny/gminny), rodzaju wydatków (wydatki operacyjne/inwestycyjne) oraz rodzaju finansowania prywatnego (darowizny rzeczowe, prywatny sektor non-profit, sponsoring) (zgodnie z metodologią UNESCO Institute for Statistics, UIS)
Cel	Wskaźnik ten ilustruje, w jaki sposób wsparcie finansowe przeznaczone na ochronę zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego, pochodzące od władz publicznych na szczeblu lokalnym, krajowym oraz międzynarodowym, samodzielnie lub w partnerstwie z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego (NGO) i/lub sektora prywatnego bezpośrednio wpływa na ochronę dziedzictwa oraz zrównoważony rozwój ich otoczenia
Źródła danych	<ul style="list-style-type: none"> • Dane UNESCO: UIS • Źródła krajowe i lokalne: krajowe urzędy statystyczne, dane administracyjne, krajowe i lokalne projekty badawcze (o ile są prowadzone)
Metoda	<p>Wymagana jest następująca dezagregacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wg typu dziedzictwa: kulturowe, przyrodnicze, mieszane, status światowego dziedzictwa • wydatki publiczne wg szczebla rządowego: krajowy, regionalny, lokalny/gminny, • rodzaj wydatków publicznych: inwestycyjne, operacyjne • finansowanie prywatne: darowizny rzeczowe, prywatny sektor non-profit, sponsoring $PPC = \frac{\sum \text{Wydatki publiczne} + \sum \text{Wydatki prywatne}}{\text{Liczba mieszkańców}}$ <p>PPC = całkowite wydatki (publiczne i prywatne) w przeliczeniu na mieszkańca przeznaczone na zachowanie, ochronę i konserwację dziedzictwa kulturowego i naturalnego \sum Wydatki publiczne = suma wydatków publicznych wszystkich szczebli administracji na zachowanie, ochronę i konserwację dziedzictwa kulturowego i naturalnego \sum Wydatki prywatne = suma wszystkich rodzajów wydatków prywatnych (sektor non-profit + sektor prywatny) na zachowanie, ochronę i konserwację dziedzictwa kulturowego i naturalnego</p>
Dodatkowe wyjaśnienia	<p>Ten wskaźnik może być trudny do obliczenia z kilku powodów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • krajowe standardy rachunkowości mogą nie rozgraniczać poszczególnych typów dziedzictwa ani innych zasobów kultury • transakcje finansowe mogą zostać przekierowane do różnych zastosowań • transakcje finansowe mogą być liczone podwójnie na różnych poziomach administracji publicznej <p>Wskaźnik ten obejmuje publiczne i prywatne inwestycje na rzecz dziedzictwa kulturowego. Nie uwzględnia jednak czynników niepieniężnych, takich jak przepisy krajowe lub krajowe/lokalne polityki zachowania, ochrony i konserwacji kultury narodowej i/lub dziedzictwa naturalnego, w tym światowego dziedzictwa. Polityki te mogą bowiem przybrać formę np. różnych zachęt podatkowych, takich jak ulgi podatkowe z tytułu darowizn lub sponsoringu</p>

Źródło: A. Góral, K. Kopeć, W. Pokojka, dz. cyt.; na podstawie UNESCO Culture|2030 indicators..., dz. cyt.

Podobne dążenia jak opisane w odniesieniu do UNESCO można zaobserwować również na poziomie Unii Europejskiej, gdzie za zbieranie danych statystycznych odpowiada Europejski Urząd Statystyczny Eurostat. Europejskie statystyki kultury opierają się na „Europejskich ramach statystyk kultury” opracowanych w 2012 r. Publikacja *Culture statistics – 2019 edition*¹¹ jest czwartą edycją danych porównawczych opublikowanych przez Eurostat. Opracowanie *Culture Statistics* przedstawia wybór ujednoczonych w skali europejskiej wskaźników dotyczących kultury (zatrudnienie w kulturze, handel międzynarodowy dobrami kultury, uczestnictwo w kulturze, wykorzystanie Internetu w celach

kulturalnych, wydatki gospodarstw domowych oraz budżetów państw na kulturę). Dane porównawcze pokazują trendy w poszczególnych państwach członkowskich UE, państwach członkowskich Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu EFTA i państwach kandydujących do UE. W publikacji przedstawiono również informacje dotyczące dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) w krajach Unii Europejskiej, bazując się zwłaszcza na listach UNESCO (Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO, Reprezentatywna Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO, Lista UNESCO niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony, Rejestr dobrych praktyk UNESCO w celu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego) oraz statystykach muzealnych europejskiej organizacji EGMUS¹².

Tabela 4

Przykładowe wskaźniki dotyczące kultury według Culture statistics – 2019 edition

<p>Wydatki gospodarstw domowych na kulturę: dane te dotyczą całego sektora kultury. Dane zebrano na podstawie danych z Badania budżetów gospodarstw domowych (Household budget survey HBS), a statystyki nt. cen są elementem danych pochodzących z analizy zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych. Dziedzictwo kulturowe uwzględnione zostało wśród różnych kategorii wydatków na kulturę w gospodarstwach domowych.</p> <p>Wskaźniki:</p>	
1.	Wydatki budżetów gospodarstw domowych na rozrywkę i wyjścia kulturalne (w kategorii „dobra i usługi kulturalne” zawarta jest subkategoria „wyjścia i rozrywka”, obejmująca kina, teatry, muzea, biblioteki, koncerty i usługi fotografów i artystów performatywnych);
2.	Wydatki budżetów gospodarstw domowych na cele związane z muzeami, bibliotekami, ogrodami oologicznymi;
3.	Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych dla wybranych dóbr kultury i usług kulturalnych (usługi te zawierają opłaty związane z wyjściem do kina, teatru, na koncert; do muzeum, biblioteki, ogrodu zoologicznego; opłatami audiowizualnymi za telewizję i radio, wynajmem sprzętu i wyposażeniem na cele kulturalne; innymi usługami kulturalnymi) w UE (2010-2018)
<p>Praca w kulturze: dane tej sekcji zostały opracowane na podstawie ankiety aktywności ekonomicznej w UE (EU’s labour force survey). Metodologia badania została oparta na wytycznych European Statistical System Network on Culture i na Międzynarodowym standardzie klasyfikacji zawodów ISCO-08. Zebrane dane dotyczą zatrudnienia w całym obszarze kultury (tj. osoba wykonująca zawód związany z kulturą i pracująca w sferze kultury np. tancerz baletowy zatrudniony w teatrze baletowym, osoba zatrudniona wykonuje zawód poza sektorem kultury np. designer pracujący w przemyśle motoryzacyjnym, osoba zatrudniona wykonująca zawód niezwiązany z kulturą w sektorze kultury np. księgowy w wydawnictwie). Dane pokazują cechy socjo-demograficzne zatrudnienia w kulturze (wiek pracujących, płeć, wykształcenie, status zawodowy, czas pracy – pełny lub niepełny wymiar czasu pracy).</p> <p>W ramach badania uwzględniono także specyfikę pracy zawodowej artystów, autorów, dziennikarzy i tłumaczy.</p>	
1.	Udział samozatrudnionych wśród artystów kreatywnych i aktorów, autorów, dziennikarzy, tłumaczy w ogólnej liczbie pracujących
2.	Cechy charakterystyczne pracy zawodowej artystów kreatywnych i aktorów, autorów, dziennikarzy, tłumaczy w porównaniu z innymi zawodami.
<p>Przedsiębiorstwa kulturalne: Eurostat gromadzi dane nt. przedsiębiorstw w kulturze z dwóch głównych źródeł: statystyki przedsiębiorstw (structural business statistics SBS) i statystyki demografii biznesu (Statistics on business demography).</p> <p>Wskaźniki:</p>	
1.	aktywności kulturalne w statystykach UE (odnoszące się do statystyk NACE Rev 2, w nich zawarta jest kategoria „sztuka, rozrywka, rekreacja” obejmująca kreatywność, sztukę, rozrywkę, oraz biblioteki, archiwa, muzea, i inną działalność w kulturze);
2.	zmiana liczby przedsiębiorstw i wartości dodanej w cenach czynników produkcji (przedsiębiorstwa ujęto wg 7 kategorii działalności kulturalnej, w tym najbliższa dziedzictwu jest działalność wydawnicza; architektura, design i fotografia; sprzedaż detaliczna w specjalistycznych sklepach (książki, czasopisma, materiały piśmiennicze);
3.	liczba przedsiębiorstw wg wielkości, liczby osób zatrudnionych i wartości dodanej w cenach czynników produkcji.

¹² EGMUS - The European Group on Museum Statistics, <https://www.egmus.eu/>, dostęp: 21.07.2022.

Handel międzynarodowy dobrami kultury: dane Eurostatu nt. międzynarodowego handlu dobrami kultury pochodzą z bazy danych Comext gromadzącej dane nt. międzynarodowego handlu dobrami. Handel wewnątrzunijny ujęty jest w systemie Intrastat.	
1.	handel dobrami kultury poza UE (eksport, import);
2.	handel dobrami kultury wewnątrz UE;
3.	udział handlu poza UE i wewnątrz UE w ogólnym eksporcie/importcie dóbr kultury;
4.	główni partnerzy handlu dobrami kultury w i poza UE;
5.	handel dobrami kultury w UE wg produktów (biżuteria, dzieła sztuki, książki, nagrane nośniki medialne, antyki, rękodzieło, konsole do gier wideo, instrumenty muzyczne, czasopisma, gazety i periodyki, inne dobra kultury).
Uczestnictwo w kulturze: dane bazują na wynikach badania z 2015 roku dotyczącego społecznej i kulturalnej partycypacji, która stanowi część statystyki unijnej nt. dochodów i warunków życia (EU-SILC). Badanie uwzględniło następujące formy:	
1.	wyjście do kina;
2.	uczestnictwo w wydarzeniach na żywo przygotowanych przez profesjonalistów lub amatorów (np. teatr, taniec, muzyka);
3.	zwiedzanie miejsc kultury (zwiedzanie pomników historii, muzeów, galerii sztuki, lub stanowisk archeologicznych);
4.	podejmowanie aktywności artystycznych (np. granie na instrumencie, komponowanie muzyki, śpiew, taniec, gra aktorska, fotografowanie/kręcenie filmów, malowanie, rzeźbienie, inne sztuki wizualne/rzemieślnicze, pisanie poezji, krótkich opowiadań, fikcji itd.);
5.	uczestnictwo w kulturze (z uwzględnieniem kryterium wiekowego i geograficznego);
6.	częstotliwość uczestnictwa w kulturze w ciągu ostatnich 12 miesięcy (kino, wydarzenia na żywo, miejsca kultury) z uwzględnieniem cech socjodemograficznych (wiek, płeć, wykształcenie, dochody, wielkość miejscowości, kraj urodzenia);
7.	Podejmowanie artystycznych aktywności i ich częstotliwość (gra na instrumencie muzycznym, komponowanie muzyki, śpiew, taniec, gra aktorska, fotografia/kręcenie filmów, rysowanie, malowanie rzeźba, inne sztuki wizualne/rzemieślnictwo, pisanie wierszy, krótkich opowiadań, fikcji itd.);
8.	bariery uczestnictwa w kulturze (główne bariery: finansowe, brak zainteresowania, brak oferty kulturalnej w pobliżu, bariera dostępności).

Źródło: opracowanie na podstawie *Culture statistics...*, dz. cyt.

Odnośnie do statystyk dotyczących dziedzictwa kulturowego, osiągalne zharmonizowane na poziomie europejskim dane są opublikowane na stronie Eurostatu¹³.

Publikacja *Culture statistics* jest zgodna z wytycznymi Rady UE w sprawie planu prac w obszarze kultury (*Working Plan for Culture 2019–2022*)¹⁴. Dokument ten, będący częścią Nowego planu Europy dla kultury (*New European Agenda for Culture*) z 2018 r.¹⁵, wytycza pięć priorytetowych kierunków rozwoju kultury, które służą dążeniu do zrównoważonego rozwoju w obrębie dziedzictwa kulturowego, do spójności i dobrostanu, do stworzenia ekosystemu wspierającego artystów, pozostałych pracowników kultury i przemysłów kreatywnych oraz treści europejskie, do równości płciowej, do międzynarodowych stosunków kulturowych. Plan podkreśla znaczenie digitalizacji (dodatkowe możliwości dla kultury) oraz statystyki kultury jako ważnych aspektów horyzontalnych. Statystyka kultury wpisuje się w logikę prowadzenia polityki publicznej opartej na dowodach (ang. *evidence-based policy*) zarówno na poziomie

¹³ *Culture statistics...*, dz. cyt.

¹⁴ *Working Plan for Culture 2019–2022*, European Council, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf>, dostęp: 10.05.2022.

¹⁵ *New European Agenda for Culture*, European Commission, <https://culture.ec.europa.eu/document/new-european-agenda-culture-sw2018-267-final>, dostęp: 10.05.2022.

europiejskim, jak i narodowym. Rzetelne dane porównawcze są źródłem umożliwiającym identyfikację trendów oraz kształtowanie polityk publicznych.

Raport HERIWELL Cultural Heritage as a Source of Societal Well-being in European Regions¹⁶ ma stanowić źródło informacji i dowodów wskazujących na wpływ dziedzictwa kulturowego na dobrostan społeczeństwa (ang. well-being). Jest to bardzo nowoczesny punkt widzenia, który wskazuje na wzrost świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego w wielu aspektach życia. Zaproponowane podejście metodologiczne ma zdaniem autorów pozwolić na zbadanie relacji między różnymi typami dziedzictwa (materialnym, niematerialnym, cyfrowym) a społecznym dobrostanem przejawiającym się poprzez jakość życia, spójność społeczną i warunki materialne. W badaniu uwzględniono również takie aspekty jak trudne dziedzictwo (ang. contested heritage) oraz dane pochodzące z różnych źródeł, w tym tzw. big data. W kontekście dziedzictwa materialnego zaproponowano m.in. analizę gender gap, czyli różnicę między płciami, na stanowiskach menadżerskich w państwowych muzeach w wybranych stolicach europejskich. Biorąc pod uwagę istotność i powszechność mediów społecznościowych oraz wszelkich aplikacji ułatwiających podróżowanie, interesujące jest wykorzystanie danych TripAdvisor. Duża liczba recenzji na portalu wskazuje na spory popyt ze strony turystów, a ten z kolei przekłada się na zatrudnienie. Podobnie jak w przypadku innych współczesnych raportów, autorzy badania również podjęli się oceny stopnia zaangażowania respondentów, uwzględniając przy tym zarówno osoby aktywnie zaangażowane w proces dziedzictwa („jestem aktywistą lub sponsorem”, „jestem ekspertem lub studentem kierunku związanego z dziedzictwem”), jak i osoby pasywnie uczestniczące („dziedzictwo otacza mnie na co dzień: mieszkam w obszarze o znaczeniu historycznym lub kulturowym”). Ważnym aspektem, choć nierzadko pomijanym, jest zapytanie o bariery uczestniczenia w dziedzictwie – indywidualne (np. ceny wstępu) bądź strukturalne (brak ciekawej oferty w okolicy czy udogodnień dla osób ze szczególnymi potrzebami). W związku z pandemią w badaniu uwzględniono także jej wpływ na stosunek do dziedzictwa, w tym zwiększoną chęć zaangażowania się na jego rzecz czy chęć doświadczania go w rzeczywistości, a nie za pomocą cyfrowych sposobów.

W raporcie ESSnet Culture¹⁷ zdefiniowano 10 dziedzin kultury, rozumianej jako aktywności kulturalne, artystyczne i kreatywne. Jedną z dziedzin jest dziedzictwo, obejmujące muzea, miejsca historyczne, archeologiczne oraz dziedzictwo niematerialne. Autorzy wskazują jednak, że uchwycenie w ramy proponowanych przez nich standardów zjawiska dziedzictwa jest niezwykle trudne, ponieważ „dzieje się” ono w różnych przestrzeniach poprzez różne działania. Szczególnie widoczne są te problemy w przypadku dziedzictwa niematerialnego, którego „efekty” są mierzone niejako przy okazji innych wskaźników, np. dotyczących sztuk performatywnych czy obszarów posługiwania się danym językiem. Ciekawym wątkiem są wymienione w raporcie proponowane wskaźniki dotyczące uczestnictwa w dziedzictwie. Obok już dość powszechnie stosowanych, jak „odsetek osób odwiedzających muzea w ciągu ostatnich 12 miesięcy”, warto zwrócić uwagę na wskaźniki badające zaangażowanie osób w praktyczne działania na rzecz dziedzictwa (np. „czy hobbystycznie coś kolekcjonujesz?”; „czy szukałeś informacji w archiwach lub online na temat genealogii?”; „czy jesteś członkiem organizacji wspierającej jakieś muzeum?”; „czy jesteś członkiem organizacji na rzecz ochrony dziedzictwa lub zabytków?”). Wskazano również wskaźniki dotyczące zwiedzania wystaw cyfrowych lub korzystania z mediów cyfrowych w celu obejrzenia miejsc dziedzictwa (np. zabytków). Ciekawe zdają się też pytania o to, czy w ciągu ostatniego roku osoby oglądały lub słuchały programu dotyczącego muzeum, zabytku, miejsca historycznego etc., ponieważ uzyskany wynik mógłby przyczynić się do oceny ogólnego zainteresowania dziedzictwem – w jego najróżniejszych formach – wśród społeczeństwa.

¹⁶ HERIWELL – Cultural Heritage as a Source of Societal Well-being in European Regions, ESPON, <https://www.espon.eu/HERIWELL>, dostęp: 10.05.2022.

¹⁷ ESSnet-CULTURE. European Statistical System Network on Culture. FINAL REPORT, Eurostat, ESSnet-CULTURE, https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf, dostęp: 10.05.2022.

Z kolei w raporcie HERITAGE The Material Cultural Heritage as a Strategic Territorial Development Resource: Mapping Impacts Through a Set of Common European Socio-economic Indicators¹⁸ szczególnie warty uwagi zdaje się być wątek zatrudnienia w obszarze nieruchomości, czyli w sprzedaży i najmie obiektów dziedzictwa (ang. heritage properties). Stanowi to przykład funkcji handlowej dziedzictwa. Zatrudnieni w tym sektorze to pośrednicy w obrocie nieruchomościami, handlowcy i zarządcy nieruchomości pracujący niezależnie lub w agencjach nieruchomości. Grupa wskaźników opisuje m.in. odsetek transakcji, których przedmiotem były obiekty powstałe przed 1919 r. w wybranych krajach. W badaniu podjęto również inny ciekawy aspekt – ubezpieczeń, gdyż obiekty ruchome i nieruchome będące obiektami dziedzictwa zwykle są ubezpieczone. Wydaje się, piszą autorzy, że istnieje związek między wartością ubezpieczenia a znaczeniem obiektu dziedzictwa (czy ma on znaczenie krajowe lub międzynarodowe bądź regionalne i lokalne) oraz jego stanem zachowania. W przypadku ruchomych obiektów występują specjalistyczne polisy obejmujące ryzyko związane z wystawami i udostępnianiem kolekcji.

Podejście 3. Opracowywanie zestawu wskaźników statystycznych służących pomiarowi wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy

Podejściem, które rozwija się zwłaszcza w krajach anglosaskich, takich jak Wielka Brytania, Australia czy Nowa Zelandia, jest dążenie do opracowania zestawu wskaźników, które służyłyby ocenie wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy. Wykorzystywane w tych krajach wskaźniki statystyczne do pomiaru wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy można podzielić na trzy kategorie:

- wskaźniki pokazujące stan posiadanych zasobów,
- sposoby wykorzystania dziedzictwa kulturowego (oddziaływanie społeczne i ekonomiczne),
- zarządzanie posiadaniem zasobem dziedzictwa (w tym dostępne programy wsparcia, finansowanie dziedzictwa).

Najdłuższą i najobszerniejszą tradycję w zakresie budowania zestawu wskaźników statystycznych posiada Wielka Brytania, w której już od 1983 r. działają wyspecjalizowane organizacje realizujące szeroki zakres działań na rzecz zarządzania dziedzictwem kulturowym, także w obszarze prowadzenia badań w tym zakresie – początkowo English Heritage, obecnie Historic England. Świadczą o tym liczne raporty, które publikowane są regularnie na stronach tych organizacji.

Tabela 5

Wskaźniki wykorzystywane przez Historic England do oceny wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy

Nazwa wskaźnika
Temat 1: Odkrywanie, identyfikowanie, zrozumienie
Aktywa dziedzictwa
Otwarte obszary historyczne
Pozyskiwanie informacji
Temat 2: Konstruktywna konserwacja i zrównoważone zarządzanie
Zagrożony krajobraz historyczny

¹⁸ *The Material Cultural Heritage as a Strategic Territorial Development Resource: Mapping Impacts Through a Set of Common European Socio-economic Indicators*, HERITAGE, https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/HERITAGE_Main%20Report.pdf, dostęp: 20.05.2022.

Pozytywne zarządzanie
Temat 3: Zaangażowanie społeczne
Partycypacja
Statystyki dotyczące odwiedzin
Edukacja i uczenie się przez całe życie
Temat 4: Budowanie zdolności
National Lottery Heritage Fund
Countryside Stewardship Scheme ¹
Zdolność i zasoby
Temat 5: Wsparcie działań na rzecz dziedzictwa
Building Preservation Trusts ²
Heritage Champions

Źródło: Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojaska, dz. cyt.

Warto przy tej okazji zwrócić uwagę, że działania podejmowane przez Historic England są co prawda znaczącą, ale jednak tylko częścią złożonego systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym, także w obszarze gromadzenia danych na jego temat. W kraju tym funkcjonuje bowiem wiele organizacji i instytucji, które zajmują się m.in. działalnością badawczą na rzecz dziedzictwa. Wszystkie, podobnie jak Historic England, są zrzeszone w Historic Environment Forum (HEF) – organizacji pozarządowej, która skupia się na konsolidowaniu środowiska zarządzających dziedzictwem. W ramach HEF organizacje dzielą się swoją wiedzą, a także danymi, tym samym unikając sytuacji powielania badań na ten sam temat. W ramach HEF zrzeszone są również Heritage Lottery Fund (HLF) oraz The Royal Society of Arts (RSA), które opracowały tzw. Heritage Index¹⁹ – narzędzie, które w założeniach twórców ma wspierać procesy decyzyjne dotyczące dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. Jest to narzędzie wykorzystywane do porównywania jednostek samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym pod względem skuteczności wdrażanych przez nie polityk na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Model brytyjski w zakresie zbierania danych statystycznych dotyczących dziedzictwa kulturowego stanowił inspirację dla Nowej Zelandii, która w roku 1993 opracowała własny Cultural Statistics Programme²⁰, który ustanawia ustandaryzowany sposób organizowania, zbierania i raportowania danych dotyczących sektora kultury. W ramach tego programu zrealizowany został projekt opracowania wskaźników statystycznych, które mają na celu ustrukturyzowanie zbieranych danych. Wskaźniki te zostały uporządkowane w ramach pięciu obszarów tematycznych (zob. tabela 6). Dla każdego ze wskaźników stworzono także zestaw danych służących ich opracowaniu wraz ze źródłem ich pochodzenia. Co ciekawe, w dokumentach tych określono również cele, które winny zostać osiągnięte w ramach poszczególnych wskaźników. W odróżnieniu od modelu brytyjskiego, w Nowej Zelandii duży nacisk położono na kwestie związane z monitoringiem sytuacji kultur rdzennych Nowej Zelandii oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

¹⁹ *Pride in place: The RSA Heritage Index 2020*, The Royal Society of Arts, <https://www.thersa.org/reports/heritage-index-2020>, dostęp: 10.05.2022.

²⁰ *Cultural Statistics*, Ministry for Culture and Heritage, <https://mch.govt.nz/taxonomy/term/1437>, dostęp: 10.05.2022.

Tabela 6

Wskaźniki zaproponowane w Nowej Zelandii do oceny wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy

Nazwa wskaźnika
Temat 1: Zaangażowanie
Zatrudnienie w kulturze
Zatrudnienie w tzw. zawodach kreatywnych w stosunku do zatrudnienia w kulturze ogółem
Mediana dochodów z zawodów kreatywnych
Doświadczenie kulturalne
Bariery w doświadczeniu kulturalnym
Wydatki domowe na kulturę
Ochrona dziedzictwa
Dostęp do aktywności i wydarzeń z zakresu kultury sztuki i dziedzictwa
Temat 2: Tożsamość kulturowa
Osoby posługujące się językiem maoryskim
Lokalne treści w TV
Rankingi telewizji Maorysów
Znaczenie kultury dla tożsamości narodowej
Wydarzenia (kulturalne) dot. Nowej Zelandii
Temat 3: Różnorodność
Dotacje dla etnicznych grup kulturowych
Uczestnictwo w etnicznych wydarzeniach kulturalnych
Działalność na rzecz kultury mniejszości
Temat 4: Spójność społeczna
Frekwencja nie-Maorysów w wydarzeniach kulturalnych Maorysów
Frekwencja innych grup etnicznych
Doświadczenia kulturowe lokalnych społeczności
Temat 5: Rozwój ekonomiczny
Dochody przemysłów kultury
Wartość dodana wniesiona przez branże kreatywne
Udział sektorów kreatywnych w całkowitej wartości dodanej przemysłu

Źródło: A. Góral, K. Kopeć, W. Pokojska, dz. cyt..

Model nowozelandzki był inspiracją dla Australijczyków, którzy w 2007 r. zainicjowali prace nad opracowaniem zestawu tzw. National Indicators, które miałyby pełnić funkcję narzędzi do monitorowania poziomu realizacji polityk publicznych w obszarze kultury. Efektem tych prac było opracowanie zestawu wskaźników Vital Signs Cultural Indicators for Australia²¹, które ukazały się w 2014 r. (zob.

²¹ Vital Signs Cultural Indicators For Australia, Queensland Government, 2014, https://www.arts.qld.gov.au/images/documents/artsqld/Research/Vital_Signs_Report-2014.pdf, dostęp: 10.05.2022.

tabela 7). Co ciekawe, w kraju te wskaźniki statystyczne były wykorzystywane do oceny posiadanego zasobu dziedzictwa kulturowego już wcześniej, gdyż w roku 1998 opracowano tzw. Environmental Indicators For National State of the Environment Reporting natural and cultural heritage. Niemniej, wskaźniki odnosiły się identyfikacji do fizycznych, chemicznych, biologicznych lub społeczno-ekonomicznych miar, które mają reprezentować kluczowe elementy złożonego ekosystemu, którego częścią jest dziedzictwo kulturowe Australii. Podczas gdy Vital Signs były próbą pomiaru wpływu zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy. Podobnie jak w Nowej Zelandii, zestaw wskaźników statystycznych został formalnie powiązany z australijską polityką kulturalną, tym samym stając się oficjalnym narzędziem służącym ocenie stanu realizacji polityki kulturalnej w tym kraju. Z kolei z inicjatywy National Trust Australia w następnych latach w Australii zainicjowano inne projekty służące systematycznemu pomiarowi wpływu dziedzictwa na rozwój, tym razem w obszarze dobrostanu²². Do tej pory jednak zrealizowano tylko jedną edycję tego projektu, w 2019 r., a los kolejnych jest nieznany.

Tabela 7

Wskaźniki zaproponowane w Australii w Vital Signs do oceny wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy

Nazwa wskaźnika
Temat 1: Wpływ ekonomiczny
Wydatki turystów na zakup dóbr i usług kulturalnych
Wsparcie kultury i dziedzictwa przez rząd (sektor publiczny)
Wsparcie kultury i dziedzictwa przez sektor prywatny
Praca wolontariacka na rzecz kultury, sztuki i dziedzictwa
Temat 2: Wartość kulturowa
Zasoby kultury i dziedzictwa
Innowacje
Zasięg globalny
Temat 3: Zaangażowanie i wpływ społeczny
Uczestnictwo (rozumiane jako obecność) w kulturze
Uczestnictwo (rozumiane jako partycypacja) w kulturze
Dostępność

Źródło: Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojska, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój społeczno-gospodarczy. Przegląd wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.

Omówione zestawy wskaźników statystycznych służące pomiarowi wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy mają bardzo praktyczny wymiar, są silnie powiązane z politykami publicznymi tworzonymi w analizowanych krajach z myślą o kulturze i/lub dziedzictwie kulturowym. Przykładem takiego wykorzystania wskaźników jest wdrożony w Australii The Cultural Tourism Accelerator Program. Program ten został stworzony w odpowiedzi na problem z niskim uczestnictwem w kulturze oraz w ogóle niską aktywnością kulturalną Australijczyków zamieszkujących centralną część kontynentu. W ramach programu przeznaczono środki o wartości 5 mln AUD na realizację przedsięwzięć,

²² *Heritage & Wellbeing Indicators Survey*, National Trust, 2019 <https://www.nationaltrust.org.au/news/heritage-wellbeing-indicators-survey/>, dostęp: 10.05.2022.

które umożliwią organizacjom artystycznym promowanie i rozwijanie wydarzeń kulturalnych wśród mieszkańców tych terenów²³.

Podobne działania inicjowane są w Wielkiej Brytanii. Na potrzeby wskaźnika statystycznego „budowanie zdolności” zbierane są dane dotyczące liczby osób zatrudnionych w obiektach i miejscach dziedzictwa oraz ich specjalizacji. Obserwując trendy zmniejszania się kadry posiadającej kwalifikacje do prowadzenia prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych, w roku 2021 rozpoczęto realizację The Hamish Ogston Foundation Heritage Building Skills Programme. Jest to 5-letni program staży i praktyk zawodowych wdrażany w północnej Anglii. Program, który będzie realizowany do 2026 r., ma na celu zmniejszenie niedoborów w kadrach posiadających kompetencje do pracy przy obiektach zabytkowych. W szczególności program kierowany jest do osób zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy (m.in. w wieku 50+). W ramach programu planowane jest przeszkolenie 40 osób²⁴.

Tym samym zestawy wskaźników służą z jednej strony uporządkowaniu wiedzy na temat roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-gospodarczym, a z drugiej służą przewidywaniu trendów, które następnie wykorzystane zostaną do projektowania konkretnych rozwiązań mających na celu wsparcie sektora kultury i dziedzictwa kulturowego. Warto jednak zwrócić uwagę, że zarówno sposób definiowania wskaźnika statystycznego w badanych krajach, jak i później pomiaru jest różny. Mogą to być bowiem pojedyncze konkretne dane, jak ma to miejsce np. w Nowej Zelandii, lub zestawienia co najmniej dwóch surowych danych statystycznych, które następnie poddawane są łącznie interpretacji celem wskazania pewnych trendów, co jest charakterystyczne np. dla Wielkiej Brytanii czy Australii.

Kolejnym przykładem, choć odrębnym koncepcyjnie od przytoczonych powyżej, są Stany Zjednoczone, w przypadku których Ustawa o ochronie miejsc historycznych (National Historic Preservation Act of 1966, NHPA) nakłada na agencje federalne obowiązek uwzględniania wpływu na budynki i nieruchomości o walorach historycznych (sekcja 106) wiążącego się z realizacją projektów, finansowaniem ich, udzielaniem różnych zgód w odniesieniu do realizacji projektów przez inne podmioty na terenie, na którym znajduje się dany zabytek²⁵. W przypadku gdy projekt federalny lub projekt wspierany przez agencję federalną mógłby mieć wpływ na nieruchomość, muszą zostać uwzględnione zapisy sekcji 106. Sekcja ta daje Doradczej Radzie Ochrony Zabytków (Advisory Council on Historic Preservation, ACHP), zainteresowanym stronom (w tym organizacjom plemiennym) oraz społeczności lokalnej możliwość zgłoszenia takiego postulatu przed podjęciem ostatecznej decyzji. Proces ten jest ważnym narzędziem włączania obywateli w ochronę i zachowanie historycznych budynków w ich społecznościach.

Ważnym – w zasadzie dominującym – podejściem do gromadzenia i analizy danych na temat wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy jest podejście wykorzystujące metody ekonometryczne. Przykładem takiego podejścia jest stosowanie różnych narzędzi, np. Preservation Economic Impact Model (PEIM) do oceny ekonomicznego wpływu renowacji historycznej (przykład Stanów Zjednoczonych). Narzędzie PEIM bazuje na metodzie mnożnikowej (ang. multiplier methodology), pokazując wpływ na rynek pracy, dochody z pracy, wysokość i wpływy z podatków w wyniku realizacji danego przedsięwzięcia. PEIM mierzy ekonomiczny wpływ w przypadku czterech różnych typów projektów renowacji historycznej: domy jednorodzinne, domy wielorodzinne, budynki komercyjne, budynki użyteczności publicznej. Narzędzie mierzy ekonomiczny wpływ turystyki kulturowej, miejsc i obiektów historycznych oraz programów rewitalizacji obszarów miejskich (Main Street Programs).

²³ *About the RAF Cultural Tourism Accelerator*, Regional Arts Australia, <https://regionalarts.com.au/regional-arts-fund/about-the-raf-cultural-tourism-accelerator>, dostęp: 10.05.2022.

²⁴ *The Hamish Ogston Foundation Heritage Building Skills Programme*, Historic England, <https://historicengland.org.uk/services-skills/training-skills/work-based-training/heritage-apprenticeships/the-hamish-ogston-foundation-heritage-building-skills-programme/>, dostęp: 10.05.2022.

²⁵ *An Introduction to Section 106*, Advisory Council on Historic Preservation, <https://www.achp.gov/protecting-historic-properties/section-106-process/introduction-section-106>, dostęp: 10.05.2022.

Częstym podejściem wpisującym się w analizę wpływu ekonomicznego dziedzictwa kulturowego są analizy rachunków satelitarnych w kulturze (np. w Kanadzie²⁶ czy Stanach Zjednoczonych²⁷ czy w Polsce²⁸). Podobne inicjatywy podejmowane były na poziomie innych państw. Istotą satelitarnego rachunku kultury jest określenie faktycznego znaczenia obszaru kultury w gospodarce narodowej poprzez przedstawienie wkładu kultury w tworzenie PKB, ze szczególnym uwzględnieniem udziału w tworzeniu wartości dodanej brutto.

Podejście 4. Projektowanie badań w odpowiedzi na bieżące zmiany i potrzeby społeczne

Istotnym zjawiskiem obserwowanym w obszarze podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego jest elastyczność i szybkość reagowania na bieżące zmiany i potrzeby społeczne. W badanych przez nas krajach można zaobserwować praktykę projektowania i realizacji badań w reakcji na aktualne potrzeby. Co istotne, potrzeba przeprowadzania takich badań jest wpisana w krajowe strategie rozwoju oraz polityki kulturalne, gdyż dzięki temu możliwe jest szybkie reagowanie na pojawiające się potrzeby i wyzwania. Zadanie to, w zależności od podejścia do gromadzenia danych o dziedzictwie kulturowym w danym kraju, jest realizowane w różnych trybach:

- bezpośrednio przez organizacje i instytucje odpowiedzialne za zarządzanie dziedzictwem,
- bezpośrednio przez agendy rządowe,
- zlecane przez agendy rządowe podmiotom zewnętrznym specjalizującym się w badaniach naukowych.

Przykładowo, Historic England każdego roku poza regularnym monitoringiem dziedzictwa kulturowego realizuje również projekty specjalne poświęcone tematom bieżącym, w ten sposób dopełniając obraz roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-gospodarczym, który

wyłania się na podstawie danych gromadzonych regularnie. Tematy przewodnie projektów specjalnych realizowanych w ramach Heritage Counts zostały przedstawione w tabeli 8. Badania te służą również doskonaleniu systemu regularnego zbierania danych w oparciu o wskaźniki statystyczne. Przykładowo kiedy zaobserwowano zwiększoną aktywność Brytyjczyków w ramach cyfrowego uczestnictwa w dziedzictwie kulturowym, dodano do katalogu zbieranych informacji wiele danych odnoszących się właśnie do tego obszaru funkcjonowania dziedzictwa w społeczeństwie. Także w 2021 r. dodatkowo zebrano dane dotyczące wpływu pandemii COVID-19 na sektor dziedzictwa kulturowego.

Tabela 8
Tematy przewodnie „Heritage Counts” w latach 2008–2020

Rok	Tytuł raportu	Tematyka
2020	Know Your Home, Know Your Carbon	W raporcie skupiono się na właścicielach – mieszkańcach zabytkowych domów, przyglądając się w jaki sposób zmniejszają oni emisję dwutlenku węgla w domach sprzed 1919 r.
2019	Carbon in the Built Historic Environment	Wartość środowiskowa zasobów dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem węgla.

²⁶ *Culture Satellite Account*, Government of Canada, <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/corporate/publications/general-publications/culture-satellite-account.html>, dostęp: 10.05.2022.

²⁷ *Arts and Cultural Production Satellite Account*, The National Endowment for the Arts, <https://www.arts.gov/impact/research/arts-and-cultural-production-satellite-account>, dostęp: 20.05.2022.

²⁸ Satelitarny Rachunek Kultury, GUS, <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/rachunki-narodowe-i-regionalne/raport-z-pracy-metodologicznej-satelitarny-rachunek-kultury,9,1.html>, dostęp: 20.07.2022.

2018	Heritage in Commercial Use	Zastosowanie komercyjnych obiektów dziedzictwa, ze zwróceniem szczególnej uwagi na możliwości wykorzystania obiektów dziedzictwa przez podmioty komercyjne, zwłaszcza z branż kreatywnych.
2017	50 Years of Conservation Areas	Ewaluacja 50 lat wdrażania programu tzw. obszarów konserwatorskich w Anglii. W samej Anglii jest obecnie ok. 10 tys. obszarów posiadających status obszaru konserwatorskiego.
2016	Heritage and Place Branding	Branding i marka miejsca.
2015	Caring for the Local Historic Environment	Doświadczenia osób odpowiedzialnych za opiekę nad lokalnymi miejscami dziedzictwa kulturowego.
2014	The Value and Impact of Heritage	Wpływ dziedzictwa na poczucie dobrostanu.
2013	Skills in the Historic Environment Sector	Jakie kompetencje są potrzebne pracownikom miejsc dziedzictwa kulturowego, a także próba zidentyfikowania kompetencji przyszłości. Określenie braków w tym zakresie i wskazanie kierunków rozwoju edukacji.
2012	The Historic Environment and Resilience	Strategie przetrwania wykorzystywane przez podmioty zarządzające dziedzictwem w obliczu różnych zmian i kryzysów, z jakimi muszą się mierzyć.
2011	Historic Environment and Big Society	Rola i znaczenie dziedzictwa dla społeczności lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pozarządowych zajmujących się tematyką dziedzictwa kulturowego.
2010	Economic Impact of the Historic Environment	Korzyści ekonomiczne płynące z inwestycji w zasoby dziedzictwa kulturowego.
2009	Historic Environment and Sense of Place	Rola dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości i poczucia więzi z miejscem.
2008	Climate Change	Wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi w kontekście zarządzania dziedzictwem.

Źródło: A. Góral, K. Kopeć, W. Pokojka, dz. cyt.; na podstawie *Heritage Counts: Heritage Counts*, Historic England, <https://historicengland.org.uk/research/heritage-counts/> [dostęp: 11.05.2022].

Ciekawym przykładem projektowania badań służących bieżącym potrzebom społecznym jest wyznaczenie wskaźników naprawczych (ang. *outcome indicators*) w Stanach Zjednoczonych. Wskaźniki te zostały opracowane w grudniu 2021 r. przez rządy stanowe, lokalne, terytorialne i plemienne (ang. *state, local, territorial, and tribal governments, SLTT*) współpracujące w obszarach zapobiegania kryzysom naturalnym i spowodowanym działalnością człowieka, a także wychodzeniu z sytuacji kryzysowych. Służą one jako mapa drogowa pomagająca społecznościom w opracowaniu strategii naprawczej po kryzysie i tworzą ramy do monitorowania postępów w realizacji działań naprawczych, umożliwiając spójność pracy osobom zarządzającym w sytuacjach kryzysowych. Obejmują również obszar „sztuka i rozrywka”, zawierający wskaźniki monitorujące proces odbudowy zasobów historycznych i kulturalnych.

Tabela 9

Wskaźniki naprawcze w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego w Stanach Zjednoczonych

Zasoby naturalne i kulturowe (Natural and Cultural Resources)	Nazwa wskaźnika
Sztuka, rozrywka, edukacja, rekreacja, turystyka (arts, entertainment, education, recreation, and tourism)	Główny wskaźnik: sytuacja kryzysowa w obszarze zasobów związanych z rozrywką, edukacją, rekreacją i turystyką została opanowana i przywrócono publiczny dostęp do tych miejsc. Wskaźniki pomocnicze: <ol style="list-style-type: none"> 1) liczba zasobów kulturowych (historycznych, artystycznych, kulturalnych) 2) liczba i/lub procent zasobów kulturowych przywróconych do użytkowania w takim stopniu, że ich zamierzona kondycja, funkcja, użytkowanie i wartość zostały osiągnięte/odnowione 3) liczba zwiedzających w miejscach zasobów kulturowych (historycznych, artystycznych, kulturalnych) 4) poziom i/lub procent przychodów przychodów w miejscach zasobów kulturowych (historic, arts, cultural resource site).
Dziedzictwo i tożsamość (Heritage and identity resources)	Główny wskaźnik: miejsca i artefakty związane z dziedzictwem społeczności i jej tożsamością zostały ochronione/ustabilizowane i są one ponownie publicznie dostępne. Wskaźniki pomocnicze: <ol style="list-style-type: none"> 1) liczba miejsc dziedzictwa i tożsamości 2) liczba i procent miejsc dziedzictwa i tożsamości, w przypadku których odzyskano ich stan, funkcję, wykorzystanie, wartość, wraz z ochroną tych miejsc (np. miejsca pochówku rdzennych Amerykanów) 3) liczba i/lub procent zwiedzających miejsca dziedzictwa i tożsamości 4) liczba i/lub procent miejsc dziedzictwa i tożsamości, które wdrażają środki minimalizujące kryzys.

Podsumowując, dziedzictwo kulturowe jest zjawiskiem, którego wartość trudno uchwycić za pomocą „mierzalnych” danych statystycznych.

Nowa Zelandia już w 1993 r. stworzyła Cultural Statistics Programme, w ramach którego wypracowano zestaw wskaźników statystycznych do pomiaru wpływu kultury na rozwój społeczno- gospodarczy. Australijczycy w 2007 r. zainicjowali prace nad opracowaniem zestawu tzw. National Indicators, które miały pełnić funkcję narzędzi do monitorowania poziomu realizacji polityk publicznych w obszarze kultury. Efektem tych prac było stworzenie tzw. Vital Signs Cultural Indicators for Australia, które ukazały się w roku 2014, z kolei rząd kanadyjski przygotował analizę rachunku satelitarne w kulturze już w 2011 r. (Cultural Satellite Account)²⁹. Są to ważne przykłady stanowiące dla innych państw pewnego rodzaju drogowskaz projektowania wskaźników wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno- gospodarczy. W krajach UE, rachunki satelitarne kultury są opracowywane m.in. w Polsce, Holandii, Hiszpanii czy Portugalii.

Ostatnie lata XX w. zaowocowały dużym zainteresowaniem tematyką wskaźników odnoszących się do kultury (lub sektora kultury). Na czele tych działań stały organizacje międzynarodowe UNESCO, Eurostat³⁰ czy OECD³¹ rozwijające statystykę kulturalną celem pomiaru sektora kultury krajów członkowskich. Jedną z pierwszych międzynarodowych inicjatyw statystycznych w kulturze była UNESCO Framework for Cultural Statistics. Prace nad tą inicjatywą rozpoczęły się pod koniec lat 70. XX w., projekt zaś wszedł w życie dopiero w roku 2007, co dowodzi poziomu trudności w budowaniu wskaźników służących pomiarowi zjawisk niematerialnych w ujęciu międzynarodowym. W Unii Europejskiej,

²⁹ Overview of the Canadian Culture Satellite Account, Statistics Canada, <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/13-604-m/2014075/culture-2-eng.html>, dostęp: 20.05.2022.

³⁰ Culture statistics – 2019 edition, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-01-19-712>, dostęp: 10.05.2022.

³¹ OECD Organisation for Economic Co-operation and Development, <https://data.oecd.org/>, dostęp: 21.07.2022.

w 2012 roku, zostało opracowane badanie European Framework for Cultural Statistics³². Podejmowano także ważne badania w skali lokalnej czy regionalnej, mające na celu uchwycenie wartości dziedzictwa kulturowego (np. Cultural Heritage Counts for Europe realizowane w latach 2013–2015).

Wskaźniki są ważnym narzędziem zarządzania publicznego opartego na dowodach pozwalającym na racjonalizację decyzji zarządczych. Kwantyfikowanie często niematerialnych zjawisk daje wyraz obiektywnej wiedzy, umożliwiając rzetelną i jednoznaczną argumentację na rzecz ochrony dziedzictwa i jego zasobów. Można wskazać wiele korzyści płynących z cyklicznego zbierania danych statystycznych, takich jak uzasadnienie wydatkowania środków publicznych na cele związane z dziedzictwem, odpowiednie reagowanie na bieżące potrzeby społeczne, odczytywanie określonych trendów, np. w polu wykorzystania, popularyzacji i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Pomiar wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy jest procesem złożonym. Wszelkie próby pomiaru kultury czy dziedzictwa kulturowego nastroczają licznych trudności wynikających z dychotomicznej natury zjawisk zachodzących w obrębie kultury.

Próbując dokonać ewaluacji tego wpływu, należy wziąć pod uwagę wiele istotnych czynników. Niejednokrotnie badania w tym zakresie bazują na celowo dobranych wskaźnikach wpływu dziedzictwa, które nie mają charakteru uniwersalnego, zatem zastosowanie ich w innym regionie czy państwie wymaga odnośnej modyfikacji.

Ważnym wyzwaniem w obszarze analiz wpływu dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-gospodarczy jest odpowiedni dobór kilku metod badawczych służących optymalizacji procesu badawczego³³. Dość częstą praktyką w przypadku skupienia się na badaniu wpływu ekonomicznego jest połączenie kilku podejść ilościowych wykorzystujących metody analizy rynkowej (np. analizy statystyczne, mnożnikowe etc.), jak i nierynkowej (np. badania preferencji konsumentów z zastosowaniem metod wyborów etc.) oraz podejść jakościowych (triangulacja metodologiczna). Podejście łączące kilka metod badawczych pozwoli na uwzględnienie wielowymiarowego spojrzenia na oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Bardzo ważnym aspektem staje się zatem doskonalenie warsztatu metodologicznego w obszarze prowadzenia badań nad statystyką dziedzictwa oraz wypracowywanie wskaźników służących wieloaspektowej analizie oddziaływania dziedzictwa kulturowego.

Kolejną kwestią stanowiącą element budowania systemu monitorowania oddziaływania dziedzictwa kulturowego jest porównywalność danych tego oddziaływania między poszczególnymi krajami. Adaptowanie podejść poszczególnych państw do gromadzenia danych w obszarze wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy nie jest kwestią automatycznego powielenia danych rozwiązań. Rozwiązania w tym zakresie testowane w jednym państwie są raczej punktem odniesienia do projektowania nowych rozwiązań w innym państwie. [...]

Obecnie prowadzone badania w obszarze statystyki dziedzictwa kulturowego i jego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy pozwalają na wyodrębnienie ważnych kierunków badań nad statystyką dziedzictwa kulturowego. Przede wszystkim analizowany jest trend prowadzenia badań nad wpływem dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy nie tylko z perspektywy wpływu społecznego czy ekonomicznego, lecz także z perspektywy kulturowej czy środowiskowej. Dlatego opracowanie zestawu wskaźników mierzących wpływ dziedzictwa na środowisko i na dobre samopoczucie społeczne (well-being) jest kluczowym zadaniem w tym zakresie³⁴.

³² *Culture statistics – 2019 edition*, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-01-19-712>, dostęp: 10.05.2022.

³³ CHCFE, Europa Nostra, <https://www.europanostra.org/our-work/policy/cultural-heritage-counts-europe/>, dostęp: 20.05.2022.

³⁴ Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojńska, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój społeczno-gospodarczy przegląd wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.

4. Propozycje wskaźników statystycznych dotyczących dziedzictwa kulturowego

»Niniejszy rozdział stanowi wstępną propozycję ram do pomiaru wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy Polski. W rozdziale zaproponowano, że wpływ dziedzictwa można określić w ramach czterech obszarów: polityki ochrony zabytków, wpływu społecznego, wpływu gospodarczego oraz środowiska. Intencją autorów niniejszego rozdziału było stworzenie takich wytycznych, które miałyby umożliwić zbieranie istotnych danych na temat wpływu dziedzictwa kulturowego, analizę trendów, a w konsekwencji wsparcie procesów podejmowania decyzji dotyczących zasobów dziedzictwa kulturowego i projektowania dedykowanych mu polityk publicznych.

Proponowane wskaźniki powstały m.in. w oparciu o analizę dobrych praktyk w tym zakresie, inspirowane były doświadczeniami innych krajów, a także rekomendacjami międzynarodowych instytucji i organizacji, co w założeniach autorów może umożliwić porównywanie trendów w obrębie kultury i dziedzictwa kulturowego na arenie międzynarodowej. Może to również, co jest nawet ważniejsze, umożliwić rozpoczęcie w Polsce monitoringu wpływu dziedzictwa na rozwój w oparciu o proponowane wskaźniki, jak również zwiększyć społeczną świadomość na temat wartości kultury i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju. Również może przyczynić się do wzrostu uznania dla ludzi zaangażowanych w zarządzanie zasobami kultury i dziedzictwa, a także w ich tworzenie (twórców i artystów).

W ramach badań zaproponowane zostały następujące obszary dotyczące wskaźników statystycznych służących do pomiaru wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy:

1. polityka ochrony zabytków
2. obszar społeczny,
3. obszar gospodarczy,
4. środowisko.

Dla każdego ze wskaźników określone zostały także dane, których zebranie jest niezbędne celem opracowania wskaźników. Dane te podzielone zostały na trzy grupy wraz ze wskazaniem aktualnego lub potencjalnego (w przypadku danych aktualnie nie zbieranych) źródła danych:

- dane obecnie dostępne,
- dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych),
- dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

Obszar 1. Polityka ochrony zabytków

Wskaźniki statystyczne proponowane do pomiaru polityki ochrony zabytków zagadnień związanych z:

1. Wielkością posiadanych zasobów dziedzictwa.
2. Stanem zachowania zasobów dziedzictwa.
3. Zarządzaniem zasobami dziedzictwa.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
1	Zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten służy określeniu stanu materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego Polski.	(1) Liczba obiektów materialnego dziedzictwa kulturowego znajdujących się w oficjalnych rejestrach dziedzictwa kulturowego (lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych) według województw, powiatów, gmin i miejscowości / według czasu powstania, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - zabytki ujęte w gminnej, powiatowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków (zabytki nieruchome, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki archeologiczne) - zabytki ujęte w Rejestrze zabytków (zabytki nieruchome – księga A, zabytki ruchome – księga B, zabytki archeologiczne – księga C) - liczba wniosków o wpis/wypis z rejestru zabytków (wg kategorii zabytków: zabytki nieruchome – księga A, zabytki ruchome – księga B, zabytki archeologiczne – księga C) - zabytki ujęte na Liście Skarbów Dziedzictwa - zabytki ujęte w wykazie pomników historii - obiekty ujęte na liście parków kulturowych - obiekty wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO (2) Liczba nieruchomych zabytków sakralnych wg województw według województw, powiatów, gmin i miejscowości.
2	Zasoby niematerialnego dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten służy określeniu stanu niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego Polski.	(1) Liczba wpisów na liście dziedzictwa kulturowego niematerialnego - Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego
3	Stan zachowania obiektów materialnego dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten służy określeniu stanu zachowania obiektów wchodzących w skład materialnego dziedzictwa kulturowego.	(1) Liczba skreśleń z rejestru zabytków według województw z powodu: <ul style="list-style-type: none"> - zniszczenia zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej - braku potwierdzenia wartości zabytku w nowych ustaleniach naukowych - wpisania na Listę Skarbów Dziedzictwa (nie ma żadnych wpisów, jest propozycja likwidacji w nowelizacji ustawy o zabytkach) - wpisania do inwentarza muzeum - wejścia zabytku w skład narodowego zasobu bibliotecznego (2) Liczba współczesnych strat obiektów dziedzictwa materialnego (przestępczość, akty wandalizmu, pożary etc.).
4	Wiedza na temat utraconych obiektów dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten służy określeniu stanu bieżącego w zakresie działań na rzecz odzyskania utraconych obiektów ruchomych dziedzictwa kulturowego.	(1) Liczba obiektów (rekordów) znajdujących się w Katalogu strat wojennych (nieoficjalny wykaz, rejestracja obiektów następuje na podstawie dobrowolnych zgłoszeń). (2) Liczba obiektów znajdujących się w Krajowym rejestrze utraconych dóbr kultury. (3) Liczba obiektów znajdujących się w Krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. (4) Liczba obiektów znajdujących się w Bazie obiektów skradzionych Interpolu. (5) Liczba postępowań dotyczących zwrotu dzieł sztuki. (6) Liczba dzieł odzyskanych.

Istniejące źródła danych

I. Dane dostępne

- (1) Dane na temat zabytków ujętych w Rejestrze zabytków (zabytki nieruchome – księga A, zabytki ruchome – księga B, zabytki archeologiczne – księga C) są gromadzone cyklicznie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Dużym atutem jest publikowanie danych na interaktywnej mapie zabytek.pl.
- (2) Dane na temat wniosków o wpis/wypis z rejestru zabytków (wg kategorii zabytków: zabytki nieruchome – księga A, zabytki ruchome – księga B, zabytki archeologiczne – księga C) są gromadzone cyklicznie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, dane te są publikowane przez GUS w raporcie Kultura i dziedzictwo narodowe w 2021.
- (3) dane na temat zabytków ujętych w wykazie pomników historii są publikowane w ramach Listy ogłaszanej przez Prezydent RP. Dane te są ponadto ogłaszane na stronach internetowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa czy w raportach GUS w obszarze kultury.
- (4) dane na temat obiektów wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO są publikowane na stronach UNESCO. Dane te publikuje ponadto Narodowy Instytut Dziedzictwa.
- (5) dane na temat liczby nieruchomości zabytków sakralnych wg województw według województw, powiatów, gmin i miejscowości gromadzi Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

- (1) Rekomendujemy udoskonalenie cyfrowego dostępu do tych danych na temat zabytków ujętych w gminnej, powiatowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków (zabytki nieruchome, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki archeologiczne). Ewidencję dla zabytków z terenu województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków, zaś krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków, znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków, prowadzi Generalny Konserwator Zabytków.
- (2) Rekomendujemy utworzenie zbiorczej listy Parków kulturowych w Polsce (na stronach NID) lub poprzez dodanie kategorii "parki kulturowe" na stronie zabytek.pl. Obecnie dane dotyczące parków kulturowych są rozproszone i dostępne na stronach samorządowych.

III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

- (1) Aktualnie nie ma danych na temat zabytków ujętych na Liście Skarbów Dziedzictwa (nie ma żadnych wpisów, jest propozycja likwidacji w nowelizacji ustawy o zabytkach).

I. Dane dostępne

- (1) Dane na temat liczby wpisów na liście dziedzictwa kulturowego niematerialnego - Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego gromadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa.

I. Dane dostępne

- (1) Dane na temat zniszczenia zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, braku potwierdzenia wartości zabytku w nowych ustaleniach naukowych, wpisania do inwentarza muzeum, wejścia zabytku w skład narodowego zasobu bibliotecznego gromadzi Departament Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przy czym samą decyzję, zgodnie z kompetencją wynikającą z art. 89 pkt 1 u.o.z.o.z., w imieniu ministra wydaje generalny konserwator zabytków.
- (2) Dane na temat liczby współczesnych strat obiektów dziedzictwa materialnego (przestępczość, akty wandalizmu, pożary etc.) zbierane są cyklicznie przez Biuro Kryminalne Komendy Głównej Policji. Dane publikowane są w formie zbiorczej na stronie NIMOZ.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

- (1) Rekomendujemy rozpoczęcie badań na temat wpisania na Listę Skarbów Dziedzictwa (nie ma żadnych wpisów, jest propozycja likwidacji w nowelizacji ustawy o zabytkach).

I. Dane dostępne

- (1) Dane na temat liczby obiektów (rekordów) znajdujących się w Katalogu strat wojennych (nieoficjalny wykaz, rejestracja obiektów następuje na podstawie dobrowolnych zgłoszeń) są gromadzone przez Wydział Restytucji Dóbr Kultury działający w strukturach Departamentu Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych MKiDN.
- (2) Dane na temat liczby obiektów znajdujących się w Krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem są gromadzone przez NIMOZ.
- (3) Dane na temat liczby obiektów znajdujących się w Bazie obiektów skradzionych Interpolu są gromadzone przez Interpol w ramach Listy Stolen Works of Art Database.
- (4) Dane na temat liczby postępowań dotyczących zwrotu dzieł sztuki gromadzi Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych w MKiDN, we współpracy z NIMOZ oraz MSZ.
- (5) Dane na temat liczby dzieł odzyskanych gromadzi Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych w MKiDN, we współpracy z NIMOZ oraz MSZ.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

- (1) Rekomendujemy rozpoczęcie cyklicznych badań na temat liczby obiektów znajdujących się w Krajowym rejestrze utraconych dóbr kultury. Mimo Rozporządzenia MKiDN z dnia 19 sierpnia 2015 r. Krajowy rejestr nie został utworzony.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
5	Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten pokazuje działania zarządcze sektora publicznego w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	(1) Liczba przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych służących ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - liczba krajowych, wojewódzkich i gminnych programów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - liczba planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - liczba strategii jednostek posiadających zabytki (np. w zakresie restytucji utraconych dzieł sztuki) (2) Liczba instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami. (3) Liczba instytucji dziedzictwa kulturowego prowadzących działalność ewidencyjną, edukacyjną, kulturalną, popularyzatorską, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - liczba bibliotek i placówek biblioteczno-informacyjnych - liczba muzeów - liczba archiwów państwowych.
6	Udział sektora publicznego w finansowaniu wydatków w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego, opieki nad zabytkami i działalności edukacyjnej	Wskaźnik dostarcza informacji o wysokości wydatków finansowanych ze środków publicznych (z budżetu państwa i budżetów samorządów terytorialnych) na realizację zadań z zakresu ochrony i konserwacji zabytków, opieki nad zabytkami i działalności edukacyjnej.	(1) Wydatki publiczne (tj. wydatki z budżetu państwa i samorządu terytorialnego) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem. (2) Procentowy udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego z budżetu państwa i budżetów JST. (3) Procentowy udział publicznych wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w relacji do PKB. (4) Procentowy udział publicznych wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego we wszystkich wydatkach budżetu państwa. (5) Wydatki publiczne na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wg typów (koszty inwestycyjne, koszty bieżące). (6) Wydatki publiczne na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego per capita. (7) Wydatki publiczne na kulturę wg źródła finansowania (dotacje podmiotowe, celowe). (8) Wydatki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków na ochronę zabytków (liczba projektów grantowych MKiDN sfinansowanych z tego źródła). (9) Fundusz Promocji Kultury – wydatki na programy dotacyjne MKiDN związane z dziedzictwem kulturowym, liczba sfinansowanych projektów grantowych wg poszczególnych programów dotacyjnych.
7	Udostępnianie dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej	Wskaźnik pokazuje liczbę zasobów cyfrowych w instytucjach dziedzictwa, co odzwierciedla potencjał udostępniania zbiorów w formie cyfrowej.	(1) Zasoby cyfrowe Biblioteki Narodowej, Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków (NIMOS), Filmoteki Narodowej – Narodowego Instytutu Audiowizualnego (FINA) – liczba rekordów wg kategorii, liczba pobrań w danym okresie. (2) Zdigitalizowane i udostępnione online zasoby dziedzictwa kulturowego. (3) Korzystający ze zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego udostępnionych online.

Istniejące źródła danych

I. Dane dostępne

(1) Dane na temat liczby przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych służących ochronie zabytków i opiece nad zabytkami są publikowane w sposób rozproszony – na stronach MKiDN, NID, NIMOZ, na stronach gmin czy województw. Zalecane jest stworzenie spójnej bazy danych na ten temat.

(2) Dane na temat liczby instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami oraz liczby instytucji dziedzictwa kulturowego prowadzących działalność ewidencyjną, edukacyjną, kulturalną, popularyzatorską są zbierane cyklicznie przez GUS i publikowane w raportach nt. Kultury i dziedzictwa narodowego.

I. Dane dostępne

Dane o wydatkach budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego pozyskiwane są z systemu informacyjnego Ministerstwa Finansów dotyczącego sprawozdawczości jednostek sektora finansów publicznych. Dane dotyczące wydatków zaliczanych do działu 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w klasyfikacji budżetowej i obejmują: wydatki ogółem (w tym bieżące), transfery z budżetu państwa do JST oraz transfery pomiędzy JST. Dane grupowane są według województw oraz rozdziałów klasyfikacji budżetowej. Dane gromadzone są i udostępniane cyklicznie w raportach GUS, ponadto w sprawozdaniach z wykonania budżetu MKiDN.

I. Dane dostępne

(1) Dane dot. zasobów cyfrowych Biblioteki Narodowej, Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków (NIMOZ), Filmoteki Narodowej – Narodowego Instytutu Audiowizualnego (FINA) opracowywane są przez ww. instytucje. Rekomendujemy, aby ujmować te dane, pokazując skalę i potencjał udostępniania dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej.

(2) Dane dot. zdigitalizowanych i udostępnionych online zasobów dziedzictwa kulturowego są gromadzone przez MKiDN - Departament Własności Intelektualnej i Mediów (DWIM). Dane te są dostępne dzięki opracowaniu strony internetowej zabytek.pl zawierającej zdjęcia, mapy, plany, schematy rycin i innych dokumentów pozostających w dyspozycji NID dotyczących wszystkich obiektów nieruchomych i archeologicznych wpisanych do Krajowej Ewidencji Zabytków oraz kart ewidencyjnych grobów i cmentarzy wojennych gromadzonych przez urzędy wojewódzkie.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie cyklicznych badań na temat korzystających ze zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego udostępnionych online. Dane te mogą pochodzić z danych instytucji udostępniających zasoby cyfrowe.

Obszar 2. Wpływ społeczny

Wskaźniki statystyczne proponowane do pomiaru wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny dotyczą zagadnień związanych z:

1. Stosunkiem Polaków do dziedzictwa kulturowego.
2. Tożsamości kulturowej.
3. Zaangażowania społecznego na rzecz dziedzictwa.
4. Edukacji na rzecz kultury i dziedzictwa.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
1	Postrzeganie dziedzictwa kulturowego przez społeczeństwo	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny, jakie znaczenie przypisywane jest dziedzictwu kulturowemu przez społeczeństwo.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Postawy społeczności w stosunku do materialnego dziedzictwa kulturowego (np. miejsc, obiektów) oraz jego konserwacji (2) Postawy społeczności w stosunku do niematerialnego dziedzictwa kulturowego (np. zwyczajów, tradycji) oraz jego zachowania (3) Postrzeganie różnorodności kulturowej i poziom tolerancji międzykulturowej dla osób o odmiennym dziedzictwie kulturowym niż własne (4) Świadomość zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego (5) Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla turystyki (6) Znajomość polskiego dziedzictwa kulturowego
2	Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla miejsca i tożsamości	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny wpływu dziedzictwa kulturowego na przestrzeń i tożsamość.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Wpływ dziedzictwa kulturowego na jakość życia w miejscu zamieszkania (2) Wpływ dziedzictwa kulturowego na poczucie przynależności do społeczności i miejsca (małej ojczyzny) (3) Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla jakości przestrzeni publicznej (4) Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla tożsamości: kulturowej, narodowej, lokalnej
3	Edukacja formalna na rzecz dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny poziomu edukacji formalnej na rzecz dziedzictwa kulturowego.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Uczniowie zdający egzaminy maturalne z przedmiotów związanych z dziedzictwem kulturowym i osiągnięte przez nich wyniki (2) Kierunki studiów kwalifikujące do podjęcia pracy w zawodach związanych z dziedzictwem kulturowym (3) Słuchacze studiów podyplomowych związanych z dziedzictwem kulturowym (4) Studenci studiujący kierunki związane z dziedzictwem kulturowym
4	Edukacja nieformalna na rzecz dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny poziomu edukacji nieformalnej na rzecz dziedzictwa kulturowego.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Nieformalne programy szkoleniowe dotyczące dziedzictwa kulturowego (2) Przeprowadzone lekcje muzealne, oprowadzania w języku polskim i językach obcych, wykłady, kursy, zajęcia, wydarzenia specjalne (np. Noc Muzeów) nt. dziedzictwa kulturowego (3) Uczestnicy lekcji muzealnych, oprowadzań w języku polskim i językach obcych, wykładów, kursów, zajęć, wydarzeń specjalnych (np. Noc Muzeów) nt. dziedzictwa kulturowego

Istniejące źródła danych
<p>I. Dane dostępne</p> <p>(1) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego na temat uczestnictwa ludności w kulturze oraz kultury w gospodarstwach domowych, zbierane za pomocą formularzy DS-58I oraz DS-58G, publikowane cyklicznie zawierają dane na temat postawy społeczności w stosunku do materialnego dziedzictwa kulturowego (np. miejsc, obiektów) oraz jego konserwacji oraz postawy społeczności w stosunku do niematerialnego dziedzictwa kulturowego (np. zwyczajów, tradycji) oraz jego zachowania, postrzegania różnorodności kulturowej i poziomu tolerancji międzykulturowej dla osób o odmiennym dziedzictwie kulturowym niż własne oraz znajomości własnego dziedzictwa.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.</p> <p>(1) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do badań takich jak: „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonego w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” przeprowadzonego przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa – należy zapewnić cykliczność i rozszerzyć zakres.</p>
<p>I. Dane dostępne</p> <p>(1) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego na temat uczestnictwa ludności w kulturze oraz kultury w gospodarstwach domowych, zbierane za pomocą formularzy DS-58I oraz DS-58G, publikowane cyklicznie</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.</p> <p>(1) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do badań takich jak: „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonego w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” przeprowadzonego przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz jego realizację w formie cyklicznej</p>
<p>I. Dane dostępne</p> <p>(1) Raporty CKE (Centralnej Komisji Egzaminacyjnej) przygotowywane cyklicznie zawierają dane nt. uczniów zdających egzaminy maturalne z przedmiotów związanych z dziedzictwem kulturowym i osiągnięte przez nich wyniki</p> <p>(2) Raporty systemów POL-on oraz RAD-on przygotowywane cyklicznie zawierają dane nt. kierunków studiów kwalifikujących do podjęcia pracy w zawodach związanych z dziedzictwem kulturowym oraz studentów studiujących kierunki związane z dziedzictwem kulturowym.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)</p> <p>(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych nt. słuchaczy studiów podyplomowych związanych z dziedzictwem kulturowym w ramach statystyk gromadzonych w systemach POL-in i RAD-on.</p>
<p>I. Dane dostępne</p> <p>(1) Dane na temat przeprowadzonych lekcji muzealnych, oprowadzania w języku polskim i językach obcych, wykładów, kursów, zajęć, wydarzeń specjalnych (np. Noc Muzeów) nt. dziedzictwa kulturowego zbierane są aktualnie w ramach badań NIOMZ „Statystyka muzeów” oraz przez Główny Urząd Statystyczny w formularzach: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych</p> <p>(2) Dane na temat uczestników lekcji muzealnych, oprowadzań w języku polskim i językach obcych, wykładów, kursów, zajęć, wydarzeń specjalnych (np. Noc Muzeów) nt. dziedzictwa kulturowego są aktualnie częściowo zbierane (wymagana niewielka korekta) w badaniach NIOMZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.</p>

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
4 cd.			
5	Bariery w dostępności dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny stopnia utrudnień w dostępności dziedzictwa kulturowego.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Bariery utrudniające korzystanie z dziedzictwa kulturowego (przestrzenne, mentalne, w zakresie przygotowania kadr kultury) (2) Międzypokoleniowe różnice korzystania z dziedzictwa kulturowego (3) Miejsca i obiekty dziedzictwa kulturowego dostosowane do osób ze szczególnymi potrzebami (4) Miejsca i obiekty dziedzictwa kulturowego niedostosowane do osób ze szczególnymi potrzebami (5) Osoby ze szczególnymi potrzebami korzystające z miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego (statystyki odwiedzających) (6) Osoby ze szczególnymi potrzebami korzystające z niematerialnego dziedzictwa kulturowego (statystyki uczestników wydarzeń)
6	Powszechność dostępu do dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny stopnia powszechności dostępu do dziedzictwa kulturowego.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Miejsca i obiekty dziedzictwa kulturowego w poszczególnych gminach, powiatach i województwach oraz w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (2) Odległość od miejsca zamieszkania do miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego (3) Dni oraz godziny otwarcia miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego z podziałem na sezon letni i zimowy (4) Swobodny dostęp do obiektów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni publicznej w odniesieniu do: liczby ludności, liczby wszystkich obiektów dziedzictwa kulturowego, całej przestrzeni publicznej

Istniejące źródła danych

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat nieformalnych programów szkoleniowych dotyczących dziedzictwa kulturowego. Dane mogą być zbierane w badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-581 Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych, a także w systemat POL-on i RAD-on

I. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat międzypokoleniowych różnic korzystania z dziedzictwa kulturowego. Dane mogą być zbierane w badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-581 Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych. Możliwe jest też stworzenie nowego badania NID.

(2) Dane na temat miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego dostosowanych i niedostosowanych do osób ze szczególnymi potrzebami mogą być zbierane w badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-581 Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych

(3) Dane na temat osób ze szczególnymi potrzebami korzystających z miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego (statystyki odwiedzających) mogą być zbierane w badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-581 Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych

(4) Dane na temat osób ze szczególnymi potrzebami korzystających z niematerialnego dziedzictwa kulturowego (statystyki uczestników wydarzeń) mogą być zbierane w badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów” oraz przez GUS w formularzach: DS-581 Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat barier utrudniających korzystanie z dziedzictwa kulturowego (przestrzenne, mentalne, w zakresie przygotowania kadr kultury), gdyż aktualnie w żaden sposób nie są gromadzone.

(2) Rekomendujemy zaprojektowanie i realizację badania na temat międzypokoleniowych różnic w korzystaniu z dziedzictwa kulturowego analogicznego do badań takich jak: „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonym w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” przeprowadzonym przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa – należy zapewnić cykliczność i rozszerzyć zakres

(3) Rekomendujemy zaprojektowanie i realizację badania na temat miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego dostosowanych oraz niedostosowanych do osób ze szczególnymi potrzebami. Dane mogą być zbierane podczas badania analogicznego do badania nt. stanu zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami przez podmioty publiczne w Polsce zrealizowanego w 2021 r. przez GUS na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej – należy zapewnić cykliczność

I. Dane dostępne

(1) Dane na temat miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego w poszczególnych gminach, powiatach i województwach oraz w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, odległości od miejsca zamieszkania do miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego oraz swobodnego dostępu do obiektów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni publicznej w odniesieniu do: liczby ludności, liczby wszystkich obiektów dziedzictwa kulturowego, całej przestrzeni publicznej są częściowo dostępne (konieczne powiązanie z lokalizacją i gęstością zaludnienia) w informacjach gromadzonych przez:

- NID np. na www.mapy.zabytek.gov.pl – informacje nt. rozmieszczenia w przestrzeni dziedzictwa kulturowego:

1) Miejsca na liście światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO

2) Miejsca na liście informacyjnej światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO

3) Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego

4) Krajowy rejestr dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego

5) Lista pomników historii

6) Rejestr zabytków (wg decyzji przekazanych przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków do NID)

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
6 cd.			
7	Korzystanie z dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny zainteresowania dziedzictwem kulturowym.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Rodzaje aktywności związanych z dziedzictwem kulturowym (2) Wizyty w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego (3) Wydarzenia dotyczące niematerialnego dziedzictwa kulturowego (4) Wydarzenia w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego (5) Czas poświęcony na aktywności związane z dziedzictwem kulturowym (6) Częstotliwość korzystania z dziedzictwa kulturowego (7) Krajowi i zagraniczni korzystający z miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego (statystyki odwiedzających) (8) Krajowi i zagraniczni korzystający z niematerialnego dziedzictwa kulturowego (statystyki uczestników wydarzeń) (9) Kultuwujący niematerialne dziedzictwo kulturowe (statystyka uczestników zajęć) (10) Motywatory korzystania z dziedzictwa kulturowego

Istniejące źródła danych

7) Krajowa Ewidencja Zabytków (wg kart ewidencyjnych przekazanych przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków do NID)
- Centralną Ewidencję i Informację o Działalności Gospodarczej – kody PKD:

90.04.Z Działalność obiektów kulturalnych

90.01.A Działalność bibliotek

91.01.B Działalność archiwów

91.02.Z Działalność muzeów

91.03.Z Działalność historycznych miejsc i budynków oraz

podobnych atrakcji turystycznych

- GUS w formularzach:

DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07

Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie gromadzenia danych na temat dni oraz godzin otwarcia miejsc i obiektów dziedzictwa

kulturowego z podziałem na sezon letni i zimowy. Dane mogą być zbierane w formularzach GUS takich jak: DS-58I

Uczestnictwo ludności w kulturze, DS- 58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności

fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej,

K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie

z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu,

świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina

(2) Rekomendujemy poszerzenie zakresu danych zbieranych w ramach badania NIMOZ „Statystyka muzeów” o dane na temat

swobodnego dostępu do obiektów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni publicznej w odniesieniu do: liczby ludności, liczby

wszystkich obiektów dziedzictwa kulturowego, całej przestrzeni publicznej lub stworzenie nowego badania NID.

I. Dane dostępne

(1) Dane na temat wizyt w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego są częściowo dostępne w badaniach POT

„Frekwencja w atrakcjach turystycznych” oraz „Poland Meetings Impact” i badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów”.

(2) Dane na temat wydarzeń w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego są częściowo dostępne w badaniach POT

„Frekwencja w atrakcjach turystycznych” oraz „Poland Meetings Impact” badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów”.

(3) Dane na temat krajowych i zagranicznych odwiedzających korzystających z miejsc i obiektów dziedzictwa kulturowego

(statystyki odwiedzających) są częściowo dostępne w badaniach POT „Frekwencja w atrakcjach turystycznych”.

(4) Dane na temat krajowych i zagranicznych odwiedzających korzystających z niematerialnego dziedzictwa kulturowego

(statystyki uczestników wydarzeń) są częściowo dostępne w badaniach POT „Frekwencja w atrakcjach turystycznych”

i badaniach NIMOZ „Statystyka muzeów”

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat rodzajów aktywności związanych z dziedzictwem kulturowym.

Dane mogą być zbierane w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura

w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych,

K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji

paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie

z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie

z organizacji imprez masowych

(2) Rekomendujemy zbieranie danych na temat wizyt w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego, wydarzeń dotyczących

niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wydarzeń w miejscach i obiektach dziedzictwa kulturowego, poprzez poszerzenie

spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura

w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01

Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji

paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury,

domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.

(3) Rekomendujemy zbieranie danych na temat czasu poświęconego na aktywności związane z dziedzictwem kulturowym

poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze,

DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych

organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności

muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07

Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09

Sprawozdanie z organizacji imprez masowych

(4) Rekomendujemy zbieranie danych na temat częstotliwości korzystania z dziedzictwa kulturowego poprzez

poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura

w gospodarstwach domowych

(5) Rekomendujemy zbieranie danych na temat krajowych i zagranicznych korzystających z miejsc i obiektów dziedzictwa

kulturowego (statystyki odwiedzających) krajowych i zagranicznych korzystających z niematerialnego dziedzictwa

kulturowego (statystyki uczestników wydarzeń) poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
7 cd.			
8	Zaangażowanie społeczne na rzecz dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten jest wykorzystywany do oceny poziomu zaangażowania społecznego na rzecz dziedzictwa kulturowego.	Według cech socjogeograficznych i socjodemograficznych oraz w odniesieniu do danych ogólnych (o ile to zasadne): (1) Liczba organizacji pozarządowych (fundacji i stowarzyszeń) działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (2) Członkostwo w organizacjach działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (klubach, kołach, stowarzyszeniach itp.) (3) Wolontariusze działający na rzecz dziedzictwa kulturowego (4) Czas poświęcony na wolontariat na rzecz dziedzictwa kulturowego (5) Liczba społecznych opiekunów zabytków (6) Czas poświęcony na wykonywanie obowiązków społecznych opiekunów zabytków (7) Zaangażowanie na rzecz kultywowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego (8) Zaangażowanie na rzecz zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego (9) Amatorskie działania na rzecz dokumentacji dziedzictwa kulturowego. (10) Uczestnictwo w konsultacjach społecznych dotyczących dziedzictwa kulturowego. (11) Liczba uwag dotyczących dziedzictwa kulturowego zgłaszanych podczas tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. (12) Darowizny na rzecz dziedzictwa kulturowego. (13) Programy grantowe wspierające działania na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Istniejące źródła danych

jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych (6) Rekomendujemy zbieranie danych na temat kultywujących niematerialne dziedzictwo kulturowe (statystyka uczestników zajęć) poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.

III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do takich badań, jak „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonym w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” przeprowadzonym przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa – należy zapewnić cykliczność i rozszerzyć ich zakres.

I. Dane dostępne

(1) Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków – dane są do pobrania od starostów lub ewentualnie poszczególnych WUOZ, ponieważ SOZ są powoływani na wniosek WKZ.

(2) Dane nt. programów grantowych wspierających działania na rzecz dziedzictwa zbierane są m.in. przez MKiDN, NID oraz MHP.

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat liczby organizacji pozarządowych (fundacji i stowarzyszeń) działających na rzecz dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać nowe pole działalności.

(2) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat członkostwa w organizacjach działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (klubach, kołach, stowarzyszeniach itp.) poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać możliwość odsegregowania danych dla organizacji z danego pola działalności, DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych.

(3) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat wolontariuszy działających na rzecz dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS: SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać nowe pole działalności, DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych.

(4) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat czasu poświęcanego na wolontariat na rzecz dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać nowe pole działalności, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.

(5) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat liczby społecznych opiekunów zabytków poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym.

(6) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat czasu poświęconego na wykonywanie obowiązków społecznych opiekunów zabytków poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym.

(7) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat zaangażowania na rzecz kultywowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zaangażowania na rzecz zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać nowe pole działalności, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.

(8) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat amatorskich działań na rzecz dokumentacji dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzach GUS takich jak: DS-58I Uczestnictwo ludności w kulturze, DS-58 G Kultura w gospodarstwach domowych, SOF-1 Sprawozdanie o działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych – należy dodać nowe pole działalności, K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy, K-08 Sprawozdanie kina, K-09 Sprawozdanie z organizacji imprez masowych.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
8 cd.			

Obszar 3. Wpływ gospodarczy

Wskaźniki statystyczne proponowane do pomiaru wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój gospodarczy dotyczą trzech zagadnień:

1. Rynek pracy w kulturze.
2. Ekonomiczne aspekty kultury i dziedzictwa.
3. Rynek dzieł sztuki.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
1	Kadry kultury	Wskaźnik ten odnosi się do liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury. Służy oszacowaniu wielkości zasobów ludzkich związanych z organizacjami kultury.	(1) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze publicznych (ogółem). (2) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze prywatnym (przemysłach kultury i kreatywnych) (ogółem). (3) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym (ogółem). (4) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze publicznych (według ich cech socjodemograficznych). (5) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze prywatnym (przemysłach kultury i kreatywnych) (według ich cech socjodemograficznych). (6) Liczba osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym (według ich cech socjodemograficznych).

Istniejące źródła danych

(9) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat uczestnictwa w konsultacjach społecznych dotyczących dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym. (10) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat liczby uwag dotyczących dziedzictwa kulturowego zgłaszanych podczas tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym.

(11) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych na temat programów grantowych wspierających działania na rzecz dziedzictwa kulturowego poprzez poszerzenie spektrum danych zbieranych w formularzu GUS KK-2 Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym.

III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniałoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do badania „Działania organizacji pozarządowych oraz samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego: współpraca, potrzeby, zaangażowanie wolontariuszy” przeprowadzonym w 2015 r. przez Stowarzyszenie Kolin/Jawor – należy zapewnić cykliczność i rozszerzyć zakres.

(2) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do badania nt. liczebności i aktywności społecznych opiekunów zabytków (SOZ) oraz zakresu realizacji zadania własnego starostów powiatowych polegającego na ustanawianiu społecznych opiekunów zabytków, realizowanego w 2022 r. na zlecenie NID – należy zapewnić cykliczność.

(3) Rekomendujemy rozpoczęcie badań analogicznych do badań takich jak: „Dziedzictwo obok Mnie – Polacy i Norwegowie wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego” przeprowadzonym w 2015 r. przez PBS Spółka z o.o. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy współpracy z Riksantikvaren w ramach projektu „DoM – Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnej”, „Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa” przeprowadzonym przez Brainlab w 2020 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa – należy zapewnić cykliczność i rozszerzyć zakres.

(4) Rekomendujemy rozpoczęcie dedykowanego badania obejmującego różnorodne programy grantowe oferowane przez MKiDN, narodowe instytucje kultury, samorządy (gminne, powiatowe, wojewódzkie), organizacje pozarządowe, podmioty prywatne – badanie należy zaprojektować i zapewnić cykliczność.

Istniejące źródła danych

I. Dane dostępne

(1) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego dot. statystyki kultury publikowane cyklicznie: zawierają dane nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze publicznych (ogółem).

(2) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego dot. przemysłów kultury i kreatywnych publikowane cyklicznie: zawierają dane nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze prywatnym (przemysłach kultury i kreatywnych) (ogółem).

(3) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego „Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego” publikowane cyklicznie: zawierają dane nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym (ogółem).

(4) Raporty Stowarzyszenia Klon/Jawor „Kondycja organizacji pozarządowych” publikowane cyklicznie zawierają dane nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym (ogółem oraz według ich cech socjodemograficznych).

II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych)

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze publicznym (według ich cech socjodemograficznych) przez Główny Urząd Statystyczny np. poprzez uzupełnienie rocznego sprawozdania finansowego F-02/dk o dodanie odpowiedniego pola do uzupełnienia przez jednostki sprawozdawcze.

(2) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze prywatnym (przemysłach kultury i kreatywnych) (według ich cech socjodemograficznych) przez Główny Urząd Statystyczny, np. w ramach cyklicznie realizowanego badania dot. przemysłów kultury i kreatywnych.

(3) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym (według ich cech socjodemograficznych) przez Główny Urząd Statystyczny, np. w ramach badania „Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego”.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
2	Warunki pracy kadr kultury	Wskaźnik ten odnosi się do warunków pracy osób zatrudnionych w organizacjach sektorów kultury i kreatywnym. Wskaźnik ten ma na celu ocenę roli kultury jako „pracodawcy” na poziomie krajowym oraz pokazanie jego potencjału w zakresie poprawy dobrobytu materialnego osób w nim zatrudnionych.	(1) Liczba zatrudnionych ogółem oraz ich profil socjodemograficzny (2) Forma zatrudnienia (3) Wymiar czasu pracy zatrudnionych (liczba osób zatrudnionych w pełnym i w niepełnym wymiarze czasu pracy) (4) Wysokość wynagrodzeń
3	Uwarunkowania pracy artystów i twórców	Wskaźnik ten służy ocenie uwarunkowań pracy artystów i twórców: liczby artystów i twórców i ich profilu socjodemograficznego, modelom ich zatrudnienia oraz skali bezrobocia.	(1) Liczba artystów i twórców oraz ich profil socjodemograficzny (płeć, wiek, wykształcenie) (2) Liczba osób zatrudnionych i bezrobotnych w grupie artystów i twórców (3) Modele zatrudnienia artystów i twórców (w tym współczynnik wielozawodowości, rodzaj umowy, czas pracy w danej organizacji, pełniona funkcja zawodowa)
4	Wydatki gospodarstw domowych na produkty i usługi kulturalne	Wskaźnik ten odnosi się do poziomu wydatków domowych Polaków na zakup produktów i usług kulturalnych. Tym samym umożliwi ocenę jaki procent wszystkich wydatków gospodarstw domowych przeznaczany jest na kulturę.	(1) % przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych przeznaczanych na kulturę (2) Przeciętna wysokość miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych przeznaczanych na kulturę
5	Udział sektora prywatnego w finansowaniu kultury i dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten odnosi się do poziomu wsparcia finansowego organizacji kultury i dziedzictwa ze strony sektora prywatnego (zarówno ze strony osób indywidualnych, jak i organizacji). Proponujemy ujęcie w nim wsparcia finansowego pochodzącego od sponsorów korporacyjnych oraz darowizn filantropijnych.	(1) Wysokość wsparcia finansowego przekazanego publicznym organizacjom kultury przez organizacje sektora prywatnego w skali roku (ogółem) (2) Liczba podmiotów prywatnych wyróżnionych Doroczną Nagrodą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Mecenaserów Kultury (3) Liczba publicznych organizacji kultury, które otrzymały wsparcie finansowe ze strony sektora prywatnego w ciągu roku (ogółem) (4) Liczba programów wsparcia projektów kulturalnych oferowanych przez organizacje sektora prywatnego
6	Przedsiębiorczość w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego	Wskaźnik ten posłuży oszacowaniu ilości podmiotów sektora prywatnego działających w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego.	(1) Liczba przedsiębiorstw działających w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego ogółem (2) Liczba przedsiębiorstw działających w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego w podziale na małe, średnie i duże przedsiębiorstw

Istniejące źródła danych
<p>I. Dane dostępne (1) Raporty Głównego Urzędu Statystycznego dot. statystyki kultury, przemysłów kultury i kreatywnych oraz „Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego” publikowane cyklicznie: zawierają dane nt. liczby zatrudnionych ogółem oraz ich profil socjodemograficzny. (2) Dane na temat zatrudnienia w organizacjach kultury sektora pozarządowego według profilu socjodemograficznego są aktualnie obecnie gromadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w ramach badania „Kondycja organizacji pozarządowych”.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych) (1) Rekomendujemy rozpoczęcie zbierania danych nt. liczby osób zatrudnionych w organizacjach kultury i dziedzictwa w sektorze pozarządowym według ich cech socjodemograficznych przez Główny Urząd Statystyczny np. w ramach następujących badań: dot. statystyki kultury, przemysłów kultury i kreatywnych oraz „Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego”</p> <p>III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce. Obecnie w Polsce nie są prowadzone badania, w ramach których gromadzone byłyby dane na temat: formy zatrudnienia, wymiaru czasu pracy zatrudnionych oraz wysokości wynagrodzeń w odniesieniu do pracowników zatrudnionych w organizacjach kultury w sektorach publicznym, prywatnym czy pozarządowym. Rekomendujemy konieczność zaprojektowania takiego badania oraz jego realizację w formie cyklicznej (w cyklu 3-letnim).</p>
<p>I. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce. Dane dotyczące uwarunkowań pracy artystów nie są aktualnie w sposób usystematyzowany i cyklicznie gromadzone w Polsce. Dotychczas realizowane projekty badawcze w tym obszarze miały charakter jednorazowy i nie ujmowały zjawiska w sposób kompleksowy. Przykładowo w latach 2012-2013 został zrealizowany projekt „Rynek pracy artystów i twórców w Polsce”. Projekt realizowały zespoły Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy i Fundacji Pro Cultura pod kierownictwem prof. Doroty Ilczuk i dofinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Obserwatorium Kultury. Rekomendujemy konieczność realizacji badań zbierających informacje na temat uwarunkowań pracy artystów i twórców w sposób cykliczny (np. w cyklu 3-letnim).</p>
<p>I. Dane dostępne Dane na temat wydatków gospodarstw domowych (w tym na kulturę) są cyklicznie zbierane przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badań dot. sytuacji gospodarstw domowych w świetle badania budżetów gospodarstw domowych.</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Dane dotyczące liczby podmiotów prywatnych wyróżnionych Doroczną Nagrodą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Mecenasów Kultury są zbierane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych) (1) Dane na temat programów wsparcia projektów kulturalnych oferowanych przez organizacje sektora prywatnego są aktualnie rozproszone. Rekomendujemy stworzenie takiej bazy oraz jej stały monitoring.</p> <p>III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce. (1) Informacje dotyczące wysokości wsparcia finansowego przekazywanego publicznym organizacjom kultury przez organizacje sektora prywatnego oraz wysokości otrzymywanego przez publiczne organizacje kultury wsparcia ze strony sektora prywatnego nie są aktualnie w żaden sposób gromadzone. Rekomendujemy zainicjowanie takich badań i prowadzenie ich w sposób cykliczny (np. w cyklu 3-letnim).</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Dane dotyczące liczby przedsiębiorstw działających w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego w podziale na małe, średnie i duże przedsiębiorstw z wyszczególnieniem dziedzin kultury, w których prowadzą działalność są zbierane cyklicznie przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania „Przemysły kultury i kreatywne”.</p>

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
7	Wydatki turystów krajowych na kulturę i dziedzictwo	Poziom wydatków turystów krajowych na udział w kulturze i dziedzictwie kulturowym jest miarą wkładu turystyki kulturowej w gospodarkę narodową.	(1) Liczba turystów krajowych uprawiających turystykę kulturową. (2) Wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 osobę przeznaczana na turystykę kulturową w skali roku. <i>Pod pojęciem turysty uprawiającego turystykę kulturową proponujemy rozumieć turystę, który uczestniczy w / odwiedza jedną lub więcej atrakcji kulturalnych w Polsce, z przynajmniej jednym noclegiem poza domem. Pod pojęciem atrakcji kulturalnej rozumiemy udział w wydarzeniu organizowanym przez: (1) Teatr, koncert lub inne sztuki sceniczne, (2) muzea lub galerie sztuki, (3) warsztaty/prace artystyczne/rzemieślnicze, (4) festiwale/targi lub wydarzenia kulturalne, oraz (5) obiekty, miejsca lub pomniki związane z historią/dziedzictwem.</i>
8	Wydatki turystów zagranicznych na kulturę i dziedzictwo	Poziom wydatków turystów zagranicznych na udział w kulturze i dziedzictwie kulturowym jest miarą wkładu turystyki kulturowej w gospodarkę narodową.	(1) Liczba turystów zagranicznych uprawiających turystykę kulturową w Polsce. (2) Wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 osobę przeznaczana na turystykę kulturową w Polsce przez turystów zagranicznych. <i>Pod pojęciem turysty uprawiającego turystykę kulturową proponujemy rozumieć turystę, który uczestniczy w / odwiedza jedną lub więcej atrakcji kulturalnych w Polsce, z przynajmniej jednym noclegiem poza domem. Pod pojęciem atrakcji kulturalnej rozumiemy udział w wydarzeniu organizowanym przez: (1) Teatr, koncert lub inne sztuki sceniczne, (2) muzea lub galerie sztuki, (3) warsztaty/prace artystyczne/rzemieślnicze, (4) festiwale/targi lub wydarzenia kulturalne, oraz (5) obiekty, miejsca lub pomniki związane z historią/dziedzictwem.</i>
9	Rachunek satelitarny kultury	Wskaźnik ten służy określeniu poziomu udziału kultury w gospodarce krajowej.	(1) Udział obszaru kultury w tworzeniu wartości dodanej brutto i produkcji globalnej w skali roku.
10	Liczba podmiotów działających na rynku sztuki i antyków	Wskaźnik ten posłuży oszacowaniu ilości podmiotów działających na rynku sztuki i antyków.	(1) Liczba podmiotów działających na rynku sztuki i antyków w Polsce ogółem (2) Liczba podmiotów działających na rynku sztuki i antyków w Polsce prowadzących tylko sprzedaż oraz prowadzących także działalność wystawienniczą
11	Struktura sprzedaży dzieł sztuki i antyków	Wskaźnik ten służy rozpoznaniu struktury sprzedaży dzieł sztuki i antyków w Polsce.	(1) Struktura sprzedaży dzieł sztuki i antyków w Polsce według rodzajów (2) Łączna wartość sprzedaży dzieł sztuki i antyków w Polsce
12	Zasięg globalny i obrót dziełami sztuki	Wskaźnik ten służy pokazaniu udziału Polski w międzynarodowym handlu dobrami kultury poprzez określenie wartości międzynarodowej wymiany tych towarów i pokazaniu ich wagi na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej.	(1) Handel wewnątrzunijny dobrami kultury według produktów (2) Handel wewnątrzunijny dobrami kultury według krajów (3) Handel pozaunijny dobrami kultury według produktów (4) Handel pozaunijny dobrami kultury według krajów

Istniejące źródła danych
<p>I. Dane dostępne (1) Polska Organizacja Turystyczna cyklicznie (co roku) prowadzi badania dotyczące frekwencji w trakcjach turystycznych w Polsce, w badaniach m.in. wyodrębnia grupę pn. Atrakcje dziedzictwa kultury (w tym muzea jako wyodrębniona grupa) i prowadzi dla niej odrębne analizy.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych) (1) Aktualnie dane dotyczące ruchu turystycznego krajowego są cyklicznie zbierane przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania „Uczestnictwo mieszkańców Polski (rezydentów) w podróżach”, niemniej brak w analizie struktury podróży turystycznych celu kulturalnego – rekomendujemy rozbudowanie katalogu zbieranych danych o dodanie w pytaniu dotyczącym celu podejmowanych podróży turystycznych celu kulturalnego. (2) Dane dotyczące wydatków przeznaczanych na turystykę kulturową w skali roku można pozyskać z badania „Uczestnictwo mieszkańców Polski (rezydentów) w podróżach” prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny, gdzie mieszczą się one w kategorii: inne wydatki, tj. Usługi kulturalno-rekreacyjne, bilety wstępu, itp. W ramach pytania o strukturę wydatków związanych z podróżami. Niemniej rekomendujemy doprecyzowanie tej kategorii.</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Polska Organizacja turystyczna cyklicznie (co roku) prowadzi badania dotyczące frekwencji w atrakcjach turystycznych w Polsce, w badaniach m.in. wyodrębnia grupę pn. Atrakcje dziedzictwa kultury (w tym muzea jako wyodrębniona grupa) i prowadzi dla niej odrębne analizy.</p> <p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych) (1) Aktualnie dane dotyczące ruchu turystycznego zagranicznego są cyklicznie zbierane przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania „Podróże nierezydentów do Polski”, niemniej brak w analizie struktury podróży turystycznych celu kulturalnego – rekomendujemy rozbudowanie katalogu zbieranych danych o dodanie w pytaniu dotyczącym celu podejmowanych podróży turystycznych celu kulturalnego. (2) Dane dotyczące wydatków przeznaczanych na turystykę kulturową można pozyskać z badania „Podróże nierezydentów do Polski”, prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny, gdzie mieszczą się one w kategorii: inne wydatki, tj. Usługi kulturalno-rekreacyjne, bilety wstępu, itp. W ramach pytania o strukturę wydatków związanych z podróżami. Niemniej rekomendujemy doprecyzowanie tej kategorii.</p>
<p>II. Dane, których gromadzenie wymagałoby niewielkiego nakładu sił i środków (np. niewielkie modyfikacje w dotychczasowych systemach gromadzenia danych) (1) Dane dotyczące udziału obszaru kultury w tworzeniu wartości dodanej brutto i produkcji globalnej są zbierane przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania dot. satelitarnego rachunku kultury. Dane te jednak nie są zbierane w sposób cykliczny. Rekomendujemy cykliczność zbierania danych.</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Dane zbierane są cyklicznie przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania „Rynek dzieł sztuki i antyków”.</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Dane zbierane są cyklicznie przez Główny Urząd Statystyczny w ramach badania „Rynek dzieł sztuki i antyków”.</p>
<p>I. Dane dostępne (1) Dane te są zbierane i cyklicznie publikowane przez Eurostat.</p>

Obszar 4. Środowisko

Wskaźniki statystyczne proponowane do pomiaru wpływu dziedzictwa na środowisko dotyczą zagadnień związanych z:

1. Wpływem środowiska naturalnego i działalności człowieka na kondycję zasobów dziedzictwa.
2. Wpływu obiektów dziedzictwa na środowisko naturalne.

L.p.	Wskaźnik	Opis wskaźnika	Źródła danych
1	Kondycja zasobów dziedzictwa	Wskaźnik ten służy monitorowaniu wpływu środowiska, zarówno naturalnego, jak i w wyniku działań człowieka, na zasoby dziedzictwa kulturowego	(1) Liczba obiektów i miejsc dziedzictwa, które zostały zniszczone pod wpływem działalności sił przyrody (2) Liczba obiektów i miejsc dziedzictwa, które uległy zniszczeniu w konsekwencji działań człowieka (3) Liczba nieautoryzowanych prac w obiektach dziedzictwa
2	Wykorzystywane źródła energii w obiektach dziedzictwa	Wskaźnik ten służy monitorowaniu wpływu obiektów dziedzictwa na środowisko naturalne przez pryzmat wykorzystywanych w nich źródeł energii.	(1) % udział poszczególnych rodzajów paliw grzewczych wykorzystywanych w obiektach dziedzictwa
3	Termomodernizacja obiektów dziedzictwa	Wskaźnik ten służy monitorowaniu działań podejmowanych na rzecz poprawy efektywności energetycznej obiektów dziedzictwa.	(1) Liczba obiektów zabytkowych, dla których przeprowadzono audyt energetyczny (2) Liczba obiektów dziedzictwa, które posiadają sporządzone plany modernizacji energetycznej budynków (3) Liczba obiektów dziedzictwa, które przeprowadziły modernizację energetyczną budynków (4) Wysokość środków publicznych przeznaczanych przez sektor publiczny na termomodernizację obiektów dziedzictwa

5. Rekomendacje

Rekomendacje powstały na podstawie raportów zleconych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa:

1. Monika Murzyn-Kupisz, Dominika Hołuj, Jarosław Działek, *Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, projekt badawczy, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa–Kraków 2022.
2. Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Weronika Pokojska, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój społeczno-gospodarczy przegląd wybranych podejść do gromadzenia danych na temat dziedzictwa kulturowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
3. Katarzyna Obłąkowska, Artur Bartoszewicz, *Zabytki i pieniądze. Sacrum i profanum, czy dwie strony jednego medalu?*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
4. Janusz Jeżak, Maciej Huculak, Agnieszka Majkowska, *Badanie metodą pogłębionego studium przypadku gminnych programów rewitalizacji pod kątem potencjałów dziedzictwa materialnego (zabytków) i niematerialnego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.
5. Marcin Pierzchała, Roksana Ulatowska, Wojciech Onyszków, *Analiza polskich naukowców zajmujących się badaniem dziedzictwa kulturowego jako zasobu rozwojowego*, projekt badawczy, NID, Warszawa 2022.

Rekomendacje stworzone przez autorów raportów zostały uporządkowane w trzy kategorie dotyczące stworzenia założeń systemu gromadzenia danych statystycznych na temat dziedzictwa, gromadzenia danych oraz popularyzacji wskaźników i badań powstałych na ich podstawie. W przypadku każdego z zaleceń przypisano mu numer, który odnosi się do raportu źródłowego, z którego został zaczerpnięty. Część zaleceń stworzonych przez autorów zleconych raportów powtarzała się, co świadczy o ich istotności. Do niniejszej publikacji wybrano te, które w najpełniejszy sposób obrazowały przedstawiane zagadnienia.

Istniejące źródła danych

III. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie prowadzenia cyklicznych badań na temat liczby obiektów i miejsc dziedzictwa zniszczonych pod wpływem działania sił przyrody lub w konsekwencji działań człowieka, a także liczby nieautoryzowanych prac w obiektach dziedzictwa. Aktualnie dane te są rozproszone wśród danych Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków.

III. dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie prowadzenia cyklicznych badań na temat wykorzystywanych paliw grzewczych w obiektach dziedzictwa, np. przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków.

I. Dane, których gromadzenie wymagałoby dużego nakładu sił i środków i znacząco zmieniłoby system gromadzenia danych dotyczących wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy w Polsce.

(1) Rekomendujemy rozpoczęcie prowadzenia cyklicznych badań na temat liczny obiektów zabytkowych, dla których przeprowadzono audyt energetyczny, dla których sporządzono plany modernizacji energetycznej, a także liczby obiektów, które przeprowadziły modernizację energetyczną budynków, np. przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków.

(2) Rekomendujemy rozpoczęcia prowadzenia badań na temat wysokości środków publicznych przeznaczanych przez sektor publicznych na termomodernizację obiektów dziedzictwa, np. przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków³⁵.

Stworzenie założeń systemu gromadzenia danych statystycznych dotyczących dziedzictwa:

- Zdefiniowanie na poziomie polityk publicznych roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-kulturalnym, co wydaje się kluczowym działaniem w kontekście budowania systemowych rozwiązań w obszarze gromadzenia danych o dziedzictwie (2);
- Niezbędne jest zestandaryzowanie wszystkich elementów polityki wobec zabytków, od procesu zbierania i analizowania danych, po procesy zarządcze i ewaluacyjne. Zaleca się zaprojektowanie słownika pojęć z obszaru kultury, w którym doprecyzowane i zoperacjonalizowane zostaną pojęcia, podziały i charakterystyki, klucze przejścia, tak aby gromadzone informacje w różnych bazach, publikacjach i często różnymi technikami dały się agregować i porównywać (3);
- Za pożądane można również uznać poszerzenie zestawu publicznie dostępnych danych o informacje statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego na poziomie gmin w Banku Danych Lokalnych GUS-u. Wymagałoby to zasilenia BDL-u informacjami z innych źródeł (np. NID-u, NIMOZ-u) oraz szersze udostępnienia danych już gromadzonych przez GUS w różnych sprawozdaniach (1);
- Powołanie interdyscyplinarnego zespołu, którego zadaniem będzie wypracowanie modelu gromadzenia oraz przetwarzania danych na temat roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-gospodarczym (2). Lub – włączenie zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym (w tym w aspekcie rozwojowym) do obszaru będącego w kompetencji Międzyresortowego Zespołu Metodologicznego ds. Statystyki Kultury w Narodowym Centrum Kultury. Taka tematyka powinna być przedmiotem prac zespołu w zakresie budowania kompleksowego systemu zbierania

³⁵ Anna Góral, Katarzyna Kopeć, Jarosław Kłaś, *Propozycje wskaźników statystycznych służących pomiarowi wpływu dziedzictwa na rozwój społeczno-gospodarczy dla Polski*, projekt badawczy, Instytut Badań Organizacji Kultury, NID, Kraków–Warszawa 2022.

danych od różnorodnych instytucji (w tym instytucji kultury) zarówno na szczeblu centralnym, regionalnym, jak i lokalnym, który powinien obejmować zagadnienia związane z gromadzeniem danych, agregowaniem i udostępnianiem takich danych (5).

Gromadzenie danych:

- Należy zaprojektować (przy udziale GUS-u i NID-u) model informacyjny – system statystyki publicznej w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – którym powinien dysponować minister kultury i dziedzictwa narodowego, aby prowadzić skuteczną i efektywną politykę publiczną w obszarze opieki nad zabytkami nieruchomymi. Wskazane jest stałe (ang. on-going) pozyskiwanie wiedzy o stanach faktycznym i prawnym zabytków. Należy zidentyfikować dane z obszaru sektorów turystyki, kultury, budownictwa, kreatywnego w zakresie korelacji ich z opieką nad zabytkami. Wskazane jest stałe monitorowanie wpływu ochrony zabytków na rozwój regionalny i lokalny (3);
- Do rozważenia na poziomie krajowym jest też poszerzenie zakresu i standaryzacja obowiązkowej sprawozdawczości beneficjentów programów ministra kultury i dziedzictwa narodowego oraz innych programów dofinansowania publicznego – należy je uzupełnić o dane dotyczące społecznego i ekonomicznego oddziaływania projektów, ich realizacji w kontekście lokalnym (np. rodzaj i pochodzenie terytorialne firm realizujących prace konserwatorskie). Za celowe można uznać dokonywanie na ich podstawie dorocznych oraz okresowych (kilkuletnich) podsumowań wysokości oraz terytorialnego przyporządkowania publicznych środków, wydanych na prace konserwatorskie i remontowe przy zabytkach, oraz upublicznianie takich raportów. W rocznych raportach mogłyby być uwzględniane podstawowe wskaźniki dla danego roku (dane z podziałem na województwa i powiaty; typ wspieranych obiektów, np. sakralne, obronne, mieszkalne; liczba wspieranych obiektów; powierzchnia użytkowa poddana pracom remontowym i konserwatorskim; finansowanie z innych źródeł, zainspirowane grantem ministerialnym). W raportach okresowych (kilkuletnich), oprócz analiz porównawczych poszczególnych lat, wskazane byłyby pogłębione studia przypadku wybranych projektów (1);
- Dodatkowym źródłem danych o społeczno-ekonomicznym oddziaływaniu dziedzictwa kulturowego przydatnym do analiz porównawczych w skali kraju, mogłyby się stać dokumenty strategiczne i planistyczne na poziomie wojewódzkim i gminnym (np. gminne programy ochrony zabytków), zwłaszcza sprawozdania z ich realizacji. Należy jednak stworzyć zestaw adekwatnych, jednolitych wskaźników ich wdrażania, monitorowanych we wszystkich jednostkach terytorialnych (1);
- Stworzenie funduszu przeznaczonego na prowadzenie badań statystycznych w obszarze dziedzictwa kulturowego i jego roli w rozwoju społeczno-gospodarczym, z których mogłyby korzystać organizacje sektorów prywatnego lub pozarządowego (2). Lub – wznowienie programu „Obserwatorium Kultury”, który w latach poprzednich był finansowany ze środków ministra właściwego ds. kultury (2);
- W zakresie wiedzy – przeprowadzenie projektów badawczych umożliwiających uzyskanie aktualnych wskaźników i modeli:
 - Zaprojektowanie narzędzi do identyfikacji danych opisujących sektory powiązane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami (wpływy bezpośrednie, pośrednie i indukowane), w tym określenie alokatorów w poszczególnych sektorach, które mogą pomóc w tworzeniu studiów wykonalności projektów ochrony zabytków;
 - W przypadku renowacji zweryfikowanie kosztów konserwacji okazjonalnych i ciągłych w krajowych warunkach w wymiarze regionalnym;
 - Zaprojektowanie platformy (teoretycznej i modelowej) do przygotowania aplikacji (software w formie interfejsu internetowego), która będzie narzędziem do szacowania kosztów konserwacji i restauracji budynków dziedzictwa;

- Zweryfikowanie żywotności elementów konstrukcyjnych w warunkach klimatycznych naszego kraju;
- Ocena oddziaływania nowego budynku i restauracji budynku zabytkowego na środowisko, aby oszacować różnice w energii ucieleśnionej i emisji CO₂;
- Cykliczne badania społeczne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- Analiza przełożenia wydatków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami na rozwój lokalny, rozwój społeczno-gospodarczy, rynek pracy, zdrowie, transport, budownictwo i inne;
- Szacowanie kosztów remontu zabytków oraz szacowanie wskaźników obciążenia kosztów, stosowanych w odniesieniu do zidentyfikowanych kosztów kalkulowanych w budownictwie nowoczesnym, jako podstawy do wyliczenia kosztów odtworzenia;
- Badania w zakresie wpływu doświadczania dziedzictwa kulturowego oraz działania na rzecz dziedzictwa kulturowego na łagodzenie, opóźnianie lub eliminowanie chorób neurodegeneracyjnych, takich jak choroba Alzheimera lub Parkinsona;
- Badania w zakresie wpływu doświadczania dziedzictwa kulturowego oraz działania na rzecz dziedzictwa kulturowego w obszarze włączenia społecznego i tożsamości społecznej (3).
- Uwzględnienie w prowadzonych badaniach oraz analizach elementów związanych z negatywnym wpływem dziedzictwa, np. na społeczność lokalną (dotyczy to np. zjawiska nadmiernej turystyki, ang. *overtourism*). Pozwoli to na ujęcie tego zagadnienia w sposób całościowy (np. przez pryzmat korzyści), a także – uwzględniając praktyczny wymiar prowadzonych badań – pozwoli skuteczniej przeciwdziałać negatywnym wpływom, dzięki opieraniu się na wynikach prowadzonych badań (5);
- Uwzględnienie wątków edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego w obszarze badań nad dziedzictwem jako zasobem rozwojowym (5).

Popularyzacja wskaźników i badań powstałych na ich podstawie:

- Realizowanie szkoleń dla naukowców specjalizujących się w badaniach dotyczących dziedzictwa kulturowego przez NID we współpracy z innymi instytucjami publicznymi, dysponującymi danymi z tego obszaru (zarówno na szczeblu lokalnym, regionalnym, jak i centralnym). Takie szkolenia powinny dotyczyć zarówno sposobów pozyskiwania danych w tych instytucjach, jak i zakresu posiadanych zasobów czy metodologii ich gromadzenia. Dodatkowo takie spotkania mogłyby stać się również platformą wymiany informacji pomiędzy tymi instytucjami a naukowcami w zakresie potrzeb – takie szkolenia powinny odbywać się zarówno online, jak i na żywo. Istotna jest realizacja szkoleń dla przedstawicieli instytucji kultury w zakresie dobrych praktyk dotyczących realizacji badań w obszarze dziedzictwa, ale również gromadzenia danych, agregowania oraz udostępniania ich naukowcom do opracowywania wskaźników. Takie szkolenia powinny odbywać się zarówno online jak, i na żywo (5);
- Jednym ze sposobów ułatwienia dostępu i inspirowania nowych analiz społeczno- ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa kulturowego mogłoby być utworzenie zintegrowanego, centralnego systemu gromadzenia i udostępniania danych dotyczących dziedzictwa kulturowego. Takim przedsięwzięciem mogłoby być stworzenie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (lub pod jego patronatem) ogólnopolskiej bazy danych o dziedzictwie kulturowym i bazy opracowań naukowych na temat społeczno- ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa kulturowego. Bibliografia publikacji wykorzystanych w niniejszej książce może stanowić punkt wyjścia dla stworzenia takiej bazy. Nowe teksty mogłyby pojawiać się w bazie z inicjatywy NID-u lub być zgłaszane przez inne instytucje i poszczególnych naukowców. Można by było je wyszukiwać dzięki indeksacji w układzie sfer wpływu dziedzictwa, interesariuszy dziedzictwa lub lokalizacji i skali geograficznej opracowania (1);

- Zgromadzone dane oraz wyniki nowych przedsięwzięć badawczych mogłyby być publikowane nie tylko w już istniejących dorocznych opracowaniach (np. wydawnictwo GUS-u dotyczące statystyki kultury w danym roku, „Rocznik Kultury Polskiej” wydawany przez NCK), lecz także – wzorem brytyjskich raportów Heritage Counts – potencjalnie w ramach nowego cyklicznego wydawnictwa statystycznego – dorocznego raportu na temat dziedzictwa (np. pod egidą NID-u i we współpracy z innymi partnerami, takimi jak MKiDN, NIMOZ, GUS, pod opieką naukowców z wybranej, wiodącej w skali kraju instytucji naukowej). Taka publikacja pod tytułem „Dziedzictwo kulturowe w (...) roku” pozwalałaby na pokazanie w skrótowej, atrakcyjnej wizualnie, przystępnej formie aktualnych danych pochodzących z różnych źródeł dotyczących społeczno-ekonomicznego oddziaływania dziedzictwa (1);
- Zalecane jest promowanie przez NID badań w obszarze wpływu dziedzictwa jako zasobu rozwojowego w tych dyscyplinach, gdzie tematyka ta jest podejmowana marginalnie lub nie jest dostatecznie ugruntowana (np. archeologia, urbanistyka, architektura, gospodarka przestrzenna etc.) (5);
- W zakresie udostępniania istniejących zbiorów danych pożądanymi byłoby docelowo umożliwienie instytucjom naukowym i reprezentującym je naukowcom, oraz innym zainteresowanym osobom nieodpłatnego, wolnego dostępu do szerszego niż dotychczas zbioru oryginalnych danych źródłowych na poziomie gmin, instytucji lub pojedynczych respondentów (np. wzorem „Diagnozy Społecznej”), a także popularyzacja platform, zwłaszcza wirtualnych, już oferujących taki dostęp. Otwarty dostęp do danych indywidualnych (przynajmniej tych danych, które dotyczą funkcjonowania instytucji publicznych oraz wydatkowania publicznych środków finansowych) ułatwiłby naukowcom czy instytucjom prowadzenie analiz, z których skorzystałby zarządzający dziedzictwem na różnych poziomach administracji. Dzięki temu powstawałyby analizy naukowe bez potrzeby zamawiania dodatkowych ekspertyz i wydatkowania środków publicznych (1);
- Postulowane jest lobbowanie w Ministerstwie Finansów rozwiązania gwarantującego dostępność dla celów badawczych sprawozdawczości podatkowej w kontekście zagadnień dotyczących funkcjonowania instytucji kultury, w tym ich wpływu na rozwój lokalny (5);
- Podjęcie działań mających na celu upowszechnienie praktyki zbierania danych statystycznych na temat dziedzictwa zarówno wśród praktyków, pracujących w miejscach i obiektach związanych z dziedzictwem kulturowym, jak i badaczy zajmujących się tą problematyką. Działaniu temu powinno towarzyszyć promowanie praktyki umożliwiania dostępu do surowych danych (2);
- Propagowanie znaczenia dziedzictwa kulturowego i aktywny udział w pracach na poziomie europejskim, np. w specjalistycznych grupach roboczych Dyrektoriatu Komisji Europejskiej „Edukacja i kultura” i Eurostatu „Statystyka kultury” (2);
- Promowanie oraz publiczne udostępnianie przez NID informacji o osobach zajmujących się lokalnie/regionalnie – na zasadzie społecznej – kwestiami dziedzictwa (tak aby nie były one całkowicie anonimowe i mogły bezkonfliktowo współuczestniczyć w badaniach w obszarze dziedzictwa, realizowanych przez polskich badaczy/naukowców reprezentujących instytucje akademickie) (5).